

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеській національній університет імені І.І. Мечникова

ЗБІРНИК
наукових статей
студентів та викладачів
відділення перекладу

Одеса – 2018

*Друкується за рішенням Вченої ради
факультету РГФ
Протокол № 7 від 20 березня 2018 р.*

Відповідальний редактор:

к.ф.н., доцент ЯРОВЕНКО Л.С.

Редакційна колегія:

д.ф.н., професор МАТУЗКОВА О.П.

к.ф.н., доцент БОЛДИРСВА А.С.

к.ф.н., доцент ГРИНЬКО О.С.

к.ф.н., доцент СРЬОМЕНКО С.В.

к.ф.н., доцент КИРИЛОВА М.Д.

ПЕРЕДМОВА

Даний збірник наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу присвячено загальним та окремим аспектам теорії і практики перекладу. Він містить систематичний виклад сучасних поглядів на основні проблеми перекладу та науки про переклад. На багатому фактичному матеріалі розкриваються закономірності процесу перекладу, способи вирішення конкретних перекладацьких завдань; висвітлюються семантичні, стилістичні проблеми перекладу; розглядаються умови забезпечення його представленості.

Мета збірника – ввести студента в складний і все ще недостатньо досліджений світ теорії та практики перекладу. Автори будуть вважати своє завдання виконаним, якщо цей збірник допоможе нинішнім студентам, слухачам курсів з теорії та практики перекладу побачити і глибше зрозуміти коло питань, пов'язаних з проблемами перекладу як особливого виду людської діяльності.

Грінкевич О., Кириллова М.Д.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У пропонованій статті розкрито особливості передачі англійських фразеологічних одиниць «Їсти, молитися, кохати» (перша книга) у російському перекладі роману Елізабет Гілберт. Проаналізувавши теоретичні джерела [1; 2; 5] та спираючись на приклади нашої вибірки, ми виробили свою власну робочу класифікацію способів передачі фразеологізмів в аналізованому нами романі. Отже, ми говоримо про виділення таких способів перекладу фразеологізмів, як:

1. переклад з використанням еквіваленту
2. переклад з використанням аналогу
3. лексичний переклад
4. описовий переклад
5. інші способи перекладу (зокрема калькування, антонімічний переклад, опущення фразеологізму).

Переклад з використанням еквіваленту

Переклад фразеологічної одиниці з використанням еквіваленту є найоптимальнішим перекладацьким рішенням, оскільки у мові перекладу зберігається сталість фразеологічної одиниці, її значення та лексико-граматична основа образності. Серед прикладів нашої вибірки еквівалентний переклад є досить частотним, що можна пояснити домінуванням фразеологічних словосполучень, до яких перекладачу вдалося підібрати відповідні еквіваленти. Наприклад:

Being as this whole book is about my efforts to find balance, I have decided to structure it... (1).

Так как моя книга посвящена попыткам найти равновесие, я решила организовать ее... (8).

... that day I discovered that the magazine I worked for was going to send me on assignment to New Zealand... (11).

... в тот день, когда узнала, что журнал, где я работаю, посылает меня в Новую Зеландию с заданием написать... (20).

I was interested only in saving my life (15).

Меня интересовало только одно: как спасти свою жизнь (27).

I'd started having to put legal pressure on my husband... (31).

Мне пришлось оказывать на него давление через суд, совершать ужасные поступки... (56).

Як видно з вищенаведених прикладів, еквівалентний переклад застосовано для передачі вихідних дієслівних фразеологічних сполучень. При перекладі зберігається сталість вихідного сполучення слів, їх значення та лексико-граматичне вираження. Перекладачу не було складно відтворити вищенаведені фразеологізми в російському перекладі, оскільки вони мають

свої відповідники в російській мові, закріплені у фразеологічних словниках, зокрема у словнику А.В. Куніна. Наступні приклади застосування еквівалентного перекладу:

*When I finally **made that decision**, I thought the worst of it was over (17).*

***Приняв решение**, я думала, что худшее позади (31).*

*... the better to **keep my attention** focused on what I'm trying to accomplish (2).*

*... я старалась не отвлекаться от «перебирания бусин», чтобы все **внимание было сосредоточено** на цели (8).*

*... when I left my husband that we could **settle our practical affairs** in a few hours with a calculator... (18).*

*... что, когда объявлю мужу о своем решении, мы в момент, буквально за пару часов, **решим все** финансовые вопросы (31).*

*We've been **playing a cat-and-mouse game** for years (49).*

*Долгие годы **играла с ними в кошки-мышки** (88).*

Пропоновані приклади також демонструють нам застосування еквівалентного перекладу для передачі вихідних фразеологічних одиниць. Знову ж таки за допомогою еквівалентного перекладу передаються дієслівні фразеологічні сполучення слів. Деякі дослівники серед еквівалентного перекладу виокремлюють повний та частковий еквівалент, які різняться тим, що при повному еквіваленті збігається лексико-граматичне вираження значення та образності вихідного і перекладного фразеологізму у повному обсязі, при частковому еквіваленті допускаються певні незначні лексико-граматичні розбіжності у вираженні сталих словосполучень. У даній роботі ми не ставили за мету визначати повний або частковий еквівалент, тому всі вищенаведені приклади ми зараховуємо до еквівалентного перекладу, який зберігає сталість, значення та лексико-граматичне вираження при перекладі.

Переклад з використанням аналогу

Переклад з використанням аналогу є одним з найчастотніших способів серед прикладів нашої вибірки. Він зустрічається при передачі як фразеологічних сполучень, так і фразеологічних єдностей. Іноді перекладачу вдається підібрати аналог і до фразеологічного зрощення. Звернемося до прикладів та проаналізуємо випадки застосування аналогу при перекладі.

*Not to mention that I have finally **arrived at that age** where a woman starts to question whether the wisest way **to get over the loss** of one beautiful brown-eyed young man is indeed to promptly invite another one into her bed (7).*

*Да и к тому же я наконец **достигла того возраста**, когда женщина волей-неволей начинает сомневаться в том, что лучший способ **пережить потерю** одного юного кареглазого красавчика – немедленно затащить в койку другого, такого же (13).*

*I **pulled myself together** enough to go on (16).*

*Я **взяла себя в руки** и продолжила (27).*

*Giovanni **takes charge of the situation** in a manner far beyond his years (90).*

*А Джованни **поступает по взрослому** и **берет ситуацию в свои руки** (156).*

So Giovanni parks there, and waits for me to get hold of myself (91).

*Припаркувавшись, Джованни жде, пока я не **приду в себя** (157).*

*As I rushed in, I **caught an unexpected glimpse of myself in a security mirror's reflection** (57).*

*Я тогда очень спешила, зашла в офисное здание и побежала к лифту, но на бегу вдруг **увидела свое отражение** в зеркале будки охранника (102).*

У всіх вищенаведених прикладах дієслівні фразеологічні сполучення та єдності передані за допомогою аналогу в російському перекладі роману. Ми спостерігаємо збереження сталості фразеологічної одиниці, її значення, відмінним є лише лексико-граматичне вираження значення фразеологічної одиниці. Так, наприклад, *pull oneself together* – взяти себя в руки, *to get hold of oneself* – прийти в себя, *to get over the loss* – пережить потерю, *to arrive at the age* – достигь возраста та інші. Відповідні російські сполучення є також сталими виразами, які передають подібне значення, маючи відмінне лексико-граматичне наповнення фразеологізму. Ще низка прикладів застосування фразеологічного аналогу при перекладі:

*So I **upped my offer**... (18).*

*Тогда я **повысила ставки**... (32).*

*The spring of 2003 **brought things to a boiling point** (31).*

*Весной две тысячи третьего года дело наконец **сдвинулось с мертвой точки** (56).*

*And their children – who had never seen anything quite like this pink-faced yellow-headed phantom person – would often **burst into tears at the sight of me** (42).*

*Эти дети, в жизни не видевшие таких чудных великанов с розовыми лицами и соломенными волосами, нередко при виде меня **закатывали истерику** (76).*

*It's **making Sofie nuts**. I'm constantly dragging her **back and forth** across the crazy traffic of Rome (76).*

*Софи уже с **ума сходит**. Я постоянно таскаю ее **туда-сюда** через улицы с римскими водителями-камикадзе (131).*

У даних прикладах перекладач також застосував фразеологічний аналог для передачі вихідних фразеологічних єдностей та зрощень. При перекладі збережено сталість, значення та навіть образність вихідного фразеологізму, відмінною є лексико-граматична основа образності фразеологізму. Так, наприклад, *to up the offer* – повысить ставки, *back and forth* – туда-сюда, *to bring to boiling point* – сдвинуть с мертвой точки та інші. Англійське *boiling point* означає «точка кипіння, критичний момент», перекладач досить вдало добирає російський аналог. Англійський фразеологізм *to make nuts*, *to be nuts* мають також відповідні аналоги в російській мові, один з яких і представлений в аналізованому нами перекладі – сойти с ума. На наш погляд, переклад фразеологізму *to burst into tears* – закатать истерику за допомогою аналогу є навіть більш емоційно сильним у порівнянні з англійським оригіналом. Наступні приклади використання фразеологічного аналогу:

*I'm very sorry, but **this isn't your business anymore** (67).*

... извини, конечно, но **это больше тебя не касается** (118).

For God's sake, Liz – if it gets bad enough, I'll kiss you (68).

Ради бога. Лиз, если тебе совсем поплохеет, давай я тебя поцелую! (119).

Як показують приклади нашої вибірки фразеологічний аналог застосовується в аналізованому нами романі для передачі не лише дієслівних фразеологічних одиниць, а й субстантивних, прислівникових та вставних. Все це продемонстровано вищенаведеними прикладами. Якщо порівняти переклад даних фразеологізмів з варіантом перекладу, наведеним у фразеологічному словнику А.В. Куніна, то можна переконатися, що переклад є однаковим, що свідчить про правильність перекладацького рішення. Наступний приклад:

My sister is not a religious person. Nobody in my family really is. (I've taken to calling myself the 'white sheep' of the family) (95).

Моя сестра не слишком релігійозна, як и все в нашей семье (я считаю себя белой вороной) (164).

Досить цікавий приклад вживання фразеологічної одиниці запропонований у вищенаведеному реченні. Ми спостерігаємо явище видозміни фразеологізму, оскільки в англійській мові вживається фразеологізм *black sheep*, натомість в оригіналі ми бачимо *white sheep*. Проте перекладач цілком правильно зрозуміла видозмінене вживання вихідного фразеологізму і запропонувала вдалий фразеологічний аналог – *белая ворона*.

Підсумовуючи, зазначимо, що переклад з використанням аналогу та еквіваленту зараховується до фразеологічного перекладу, оскільки в такому випадку вихідна фразеологічна одиниця зберігає сталість при перекладі, повністю відтворене значення при перекладі також, лексико-граматична основа фразеологізму не різниться у випадку еквіваленту та є відмінною у випадку аналогу. Перекладачу вдалося підібрати необхідні еквіваленти та аналогі у процесі перекладу. Далі ми переходимо до розгляду нефразеологічних способів перекладу.

Лексичний переклад

Лексичний переклад є досить частотним серед прикладів нашої вибірки, що можна пояснити, на наше переконання, домінуванням фразеологічних сполучень серед виділених фразеологізмів. Лексичний переклад дає змогу передати значення вихідного фразеологізму, проте не зберігається сталість сполучення слів, оскільки воно передається за допомогою лише одного слова. Наприклад:

... *and something about meeting this Australian girl on her way to Slovenia just gave me such a jones to hit the road* (81).

... *и, встретив юную австралийку, направляющуюся в Словению, мне вдруг невыносимо захотелось куда-нибудь уехать* (141).

... *because the only thing you need to do for now is get some rest and take good care of yourself until you do know the answer* (17).

... *потому что единственное, что тебе сейчас нужно, - хорошо отдохнуть и позаботиться о себе до тех пор, пока не узнаешь ответ* (29).

Now I was at a loss (18).

Тут я растерялась (32).

Всі вищенаведені приклади демонструють нам лексичний переклад вихідних дієслівних фразеологічних сполучень: to hit the road – уехать, to take good care of – позаботиться, to be at a loss – растеряться. Єдиним недоліком такого перекладу є втрата сталого сполучення слів, проте значення передано цілком вірно. Наступні приклади вживання лексичного перекладу:

David and I had broken up for good (23).

*Мы с Дэвидом расстались **насовсем** (41).*

*... and – somewhere in my **stolen moments** – a writer? (12).*

*... и, **в урывках** между всем этим, еще и писательницей? (22).*

За нашими спостереженнями лексичний переклад вживається не лише для передачі дієслівних фразеологізмів, проте й субстантивних та ад'єктивних. Вищенаведені приклади підтверджують наші спостереження: for good – насовсем, stolen moments – уривки. Наступні приклади:

*When I ran into the girl, in fact, I was just **on my way to pay my electricity bill**, which is not something travelers worry about (81).*

*Более того, когда эта девочка ко мне **подошла**, я как раз **бежала оплачивать счет** за электричество – разве дело для путешественника? (141).*

*Then I explain that I think we need to **put an end to this relationship for good** (88).*

*Потом объясняю, что мы должны **покончить** с нашими отношениями **раз и навсегда** (153).*

*He gives me a warm **hug**. This is an improvement: for the first few weeks, he would only **shake my hand** (9).*

*Джованни **обнимает** меня по-дружески. Уже прогресс, первые несколько недель он отваживался лишь **пожать мне руку** (16).*

Пропоновані приклади демонструють нам застосування лексичного перекладу для передачі вихідних фразеологізмів: to put an end – покончить, to give a hug – обнять, to run into smb. – подойти, on my way to – бежать. Крім цього у вищенаведених прикладах ми також спостерігаємо застосування еквівалентного перекладу: to shake hand – пожать руку, to pay bill – оплачивать счет, а також перекладу за допомогою аналогу: for good – раз и навсегда. Цікаво, що при перекладі англійського фразеологізму for good перекладач використовує різні перекладацькі рішення – це може бути лексичний переклад або ж переклад з використанням аналогу. Отже, лексичний переклад адекватно відтворює значення вихідної фразеологічної одиниці, проте залишається незбереженою сама фразеологічна одиниця при перекладі.

Описовий переклад

Описовий переклад не є досить частотним серед прикладів нашої вибірки, що можна пояснити, на наш погляд, домінуванням фразеологічних сполучень та незначною кількістю фразеологічних зрощень, які перш за все

потребують опису при перекладі. Проте він також був зафіксований, наприклад:

I'd been trying to figure out to get the word out about that, anyhow (3).

Я и сам хотел, чтобы все об этом узнали, но не знал, как лучше сказать (10).

... after spending two years and a king's ransom in fertility treatments (11).

... после двух лет лечения от бесплодия, которое обошлось ей в кругленькую сумму (20).

Don't make a big production out of it. Just lay it on the table (91).

Ни к чему драматизировать. Просто расскажи все как есть (158).

У прикладах, наведених вище, фразеологізм *get the word out* має значення «получить известия, новость», перекладач пояснює його значення: всі визнають щось, отримавши певну новину. Також фразеологізм *king's ransom*, за даними словника А.В. Куніна, має аналог «златые горы» та пояснення: велика сума грошей, мільйон. Перекладач також пояснює даний фразеологізм у перекладі, використовуючи стале російське сполучення слів «кругленькая сумма». Останній з наведених фразеологізмів передається за допомогою описового перекладу, оскільки його значення – розповісти правду, розкрити карти, розкрити таємницю. Як ми бачимо, описовий переклад передає значення вихідного фразеологізму, не зберігаючи сталість вихідного сполучення слів.

Інші способи передачі фразеологічних одиниць

До групи інші способи ми зарахували поодинокі випадки застосування калькування, описового перекладу та опущення при перекладі фразеологічної одиниці. Наприклад:

... that Protestant, believing that she is the captain of her own destiny, will say... (80).

... и он в полной уверенности, что является капитаном собственной судьбы, ответит... (139).

У даному випадку ми спостерігаємо застосування дослівного перекладу при передачі вихідного фразеологізму, оскільки аналогом даного фразеологізму є «хозяин судьбы», за твердженням словника А.В. Куніна. Наступний приклад:

... and he'd been losing patience with it (12).

... но терпение мужа было не бесконечным (22).

Вищенаведений приклад демонструє, на наш погляд, застосування антонімічного перекладу при передачі вихідного фразеологізму, оскільки стверджувальна конструкція *lose patience* змінюється заперечною «терпение было не бесконечным».

Іноді вихідні фразеологічні одиниці опускалися при перекладі. Наприклад:

But if you ask a Catholic from a Calabria to make the same commitment, he will only shrug... (80).

Но стоит попросить о том же католика из Калабрии, тот лишь пожмет плечами... (139).

Узагальнені кількісні дані щодо способів передачі вихідних фразеологізмів у російському перекладі роману представлені у наступній таблиці.

Таблиця 1

Способи передачі фразеологічних одиниць у російському перекладі

Спосіб перекладу	Кількість	%
Еквівалент	53	22.4
Аналог	84	35.4
Лексичний переклад	71	30.0
Описовий переклад	17	7.2
Інші способи (калькування, антонімічний переклад, опущення)	12	5.0
Всього	237	100

Як показують кількісні результати нашого дослідження перекладачу вдалося зберегти фразеологічні одиниці при перекладі у більшості випадків, фразеологічний спосіб (еквівалент та аналог) становить 57.8% (137 випадків), у порівнянні з нефразеологічними способами перекладу (лексичний та описовий), які становлять 37.2% (88 випадків).

ЛІТЕРАТУРА

1. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский: Учеб. Пособие.- М.: Новое знание, 2003.- 287 с.
2. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – СПб: Филология Три, 1990.- 414 с.
3. Elizabeth Gilbert. Eat, pray, love. – London: Bloomsbury, 2007. – 350 p.
4. Гилберт Элизабет. Есть, молиться, любить / Пер. с англ. Ю.Ю. Змеевой. – М.: РИПОЛ классик, 2001. – 608 с.
5. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь.- М.: Русский язык, 1984.- 942 с.

**ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА КАЛАМБУРА
В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ
(на материале романов Т. Пратчетта)**

Одной из самых серьезных трудностей художественного перевода, неизменно привлекающих внимание как исследователей, так и переводчиков-практиков, является каламбур.

С лингвистической точки зрения **каламбур** – это игра слов, основанная на намеренном соединении в одном контексте двух значений одного и того же слова или использование сходства в звучании разных слов с целью создания комического эффекта [1, 5]. Наряду с каламбуром также существует такое понятие как «языковая игра» или «игра слов». Вслед за С. Влаховым и С. Флориным мы склонны рассматривать данные понятия в родовидовых отношениях: «каламбур — это вид игры слов, которая может в свою очередь включать и другие построенные на языковом материале «игры»» [3, 286]. Критериями отграничения каламбура от других видов игры слов являются две важные особенности каламбура: двуплановость и юмористический эффект [Там же].

Как отмечает В.С. Виноградов, каламбуры обычно состоят из двух компонентов, каждый из которых может быть словом или словосочетанием. Первый компонент такого двучленного образования является своеобразным лексическим основанием каламбура, опорным элементом или **стимулятором**, позволяющим начать игру. Второй член конструкции — результирующий компонент или **результанта** — представляет собой вершину каламбура. Лишь после реализации в речи второго компонента и мысленного соотнесения его со стимулятором возникает комический эффект [2, 202]. Важно отметить, что стимулятор каламбура, по мнению В. Виноградова, не обязательно должен находиться в непосредственной близости от «результанты». Он может располагаться в более широком контексте, находиться перед «результантой» или вовсе подразумеваться.

Перевод юмора, в частности перевод каламбуров, отличается особой сложностью и бросает вызов не только начинающим переводчикам, но и опытным мастерам. Трудности, с которыми сталкивается переводчик при переводе каламбура, обусловлены не только субъективными факторами: способностью распознать каламбур в тексте оригинала, виртуозным владением родным языком и чувством юмора, которые необходимы для передачи игры слов. Они также объясняются объективными различиями двух языков. Между обыгрываемыми словами исходного языка и соотносительными единицами языка перевода должны существовать не просто эквивалентные отношения, но полная эквивалентность с охватом двух (или более) значений.

С. Влахов и С. Флорин отмечают, что абсолютно точного перевода (то есть передачи содержания и формы), к которому мы стремимся как к идеалу

при переводе каламбура, можно добиться, скорее, только в виде исключения [3, 259]. Как правило, перевод языковой игры не обходится без потерь. Поэтому переводчик должен в первую очередь задать себе вопрос: чем жертвовать? Сохранить содержание, что в большинстве случаев означает потерю формы и полностью нивелирует комический эффект? Или сохранить форму и коммуникативный эффект каламбура за счет замены образа и отклонения от точного значения, абстрагировавшись от содержания. Решение вопроса о выборе той или иной стратегии зависит от ряда обстоятельств, но в первую очередь от контекста. Так, российский лингвист, переводчик, а также главный редактор переводческого журнала "Мосты" Виктор Ланчиков выделяет 3 параметра контекста, влияющие на перевод каламбура: функция каламбура в тексте, регулярность каламбура в тексте, функция текста [5].

Е. Смирнова и О. Ужова в своих исследовательских работах предлагают следующий алгоритм перевода каламбуров, который как бы реконструирует логику мышления переводчика.

1. Сначала необходимо определиться, насколько совпадают полисемантические поля у стимулятора в оригинале и у его дословного перевода. В некоторых случаях многозначность полностью совпадает («tongue» и «язык»), и тогда уместен дословный перевод, в результате которого получается совершенно аналогичный каламбур.

2. Если стимуляторы различаются, переводчик переходит к анализу результаты и начинает рассуждать с конца. Отталкиваясь от результаты оригинального каламбура, т.е. какой второй, скрытый смысл раскрылся в ходе словесной игры, и над чем фактически смеется зритель, нужно попытаться найти в языке перевода сходные по смыслу слова или выражения, которые имеют или при некоторой коррекции могут обрести второй смысл, сходный со смыслом стимулятора оригинального каламбура.

3. Если игры слов с той же двуплановостью, что и в оригинале добиться не удастся, можно построить новый каламбур с использованием абсолютно других смыслов, но стремясь в результате передать то же настроение или намерение автора [6].

В качестве материала для практической части нашего исследования были выбраны романы британского писателя Терри Пратчетта. Основываясь на классификации С. Влахова и С. Флорина, в произведениях Терри Пратчетта нами были выявлены следующие виды каламбура, построенные:

1. на фонетической основе;
2. на лексической основе;
3. на фразеологической основе.

Схематически результаты систематизации практического материала в этом направлении представлены в таблице №1.

Таблица 1

Основные виды каламбуров

Виды каламбуров	Количество, шт.	Проценты, %
	300	100
1. Фонетические каламбуры	57	19
2. Лексические каламбуры:	207	69
- каламбуры, построенные на омонимии;	78	26
- каламбуры, построенные на полисемии;	84	28
- каламбуры, построенные на особой лексике	45	15
3. Фразеологические каламбуры;	36	12

К **фонетическим каламбурам** относятся каламбуры, построенные на созвучии разных по смыслу слов (омофония), ошибках словоупотребления, «ложной» этимологизации, комических сопоставлениях созвучных слов и выражений» [3; 213]. Перевод игры слов, основанной на созвучии компонентов, ставит перед переводчиком задачу по сохранению не только содержания, но и фонетического сходства единиц перевода, что является очень непростой задачей. Чаще всего единственным способом передачи подобного каламбура является контекстуальная замена образа в переводе. Такая замена требует от переводчика большой изобретательности и языкового чутья. В наиболее сложных случаях приходится вообще отказываться от передачи игры слов, полагаясь лишь на возможность компенсации этой потери в другом месте текста.

В составе группы **лексических каламбуров** мы рассматриваем каламбуры, основанные на обыгрывании основных лексических категорий – многозначных слов, омонимов, особой лексики (имен собственных, окказионализмов, терминов, реалий и т.д.). Анализ примеров передачи авторских каламбуров, основанных на **полисемии**, показывает, что их перевод чаще всего требует изменения семантики ядра. Бывают случаи, когда многозначность лексических единиц ИЯ и ПЯ совпадает, и тогда перевод игры слов не вызывает трудностей. Но в большинстве случаев этот тип игры слов представляет известную сложность для перевода, и при этом переводчик либо создает компенсирующие каламбуры, либо передает игру слов в некаламбурной форме, что влечет за собой не только смысловые потери, но порой даже нарушает логику повествования.

Перевод каламбуров, построенных на **омонимии**, обычно сопряжен с более серьезными трудностями, нежели перевод полисемантических каламбуров. Причина в том, что при полисемии, особенно, если одно из значений слова не прямое, переводчик может рассчитывать на некоторую семантическую связь между двумя значениями, что упрощает перевод игры слов. В случае же омонимичных каламбуров, как подчеркивают С. Влахов и С. Флорин, такая связь чрезвычайно маловероятна, и рассчитывать на нее

при переводе нельзя [3]. Анализ примеров выборки показал, что чаще всего авторская игра слов, основанная на омонимии, передается каламбуром на базе омонимии, созвучия или полисемии (при этом полностью изменяется семантика ядра и происходит замена образа).

Что касается **каламбуров, построенных на обыгрывании специальных слов**, терминов, реалий или имен собственных, то по своей структуре они ничем существенно не отличаются от полисемантических или омонимичных каламбуров, за исключением вида лексики, используемой в них. Так называемые говорящие (значащие, смысловые) имена довольно часто встречаются у Терри Пратчетта. Зачастую при переводе значимые имена собственные просто транскрибируются, утрачивая при этом весь заложённый в них комический потенциал (за исключением тех случаев, когда транслитерируемое имя собственное в переводе сохраняет свою двузначность). Чтобы этого не допустить, переводчику следует найти или придумать такое имя собственное, внутренняя форма которого содержала бы юмористический намек на личность, внешний вид, социальный статус или поступок героя.

Любой **фразеологический каламбур** строится на основе трансформаций, заключающихся в разрушении формы и/или содержания исходной фразеологической единицы. Для адекватной передачи игры слов на фразеологической основе нужно знать способ преобразования исходной ФЕ в каламбур. Переводчику следует найти в языке перевода устойчивое выражение, эквивалентное или аналогичное оригинальной ФЕ, и подвергнуть его тем же изменениям, с помощью которых был создан оригинальный каламбур. Материал нашей выборки показал, что для перевода фразеологических каламбуров чаще всего используется подбор идентичного образа, что возможно только в тех случаях, когда в языке, на который происходит перевод, имеются полные эквиваленты-фразеологизмы, позволяющие калькировать словосочетание, передавая каламбур максимально близко к оригиналу. В других случаях используется буквальный перевод, который не нарушает смыслового повествования, однако приводит к потере юмористической составляющей каламбура.

Для классификации приемов передачи каламбуров мы выбрали классификацию А. П. Ерошина, основанную на степени адекватности перевода. Исследователь отмечает, что при переводе словесной игры в текстах понятие адекватности имеет первостепенное значение, поскольку в условиях такого текста воссоздание речевого воздействия на получателя сообщения оригинала важнее, чем идентичность языковых единиц перевода и оригинала. Это подтверждается и практикой: в подавляющем большинстве случаев адекватный перевод данного приема обладает низкой степенью эквивалентности [4].

Наибольшей степени адекватности способствуют следующие приемы передачи каламбура:

1. **Подбор идентичного образа.** Иногда игра слов не представляет особых трудностей для переводчика, так как бывают случаи (чаще всего это

каламбуры, основанные на полисемии), когда соответствующее слово в русском языке также обладает аналогичными прямым и переносным значением и может быть непосредственно использовано в переводе. Возможность применить данный прием предоставляется крайне редко и является настоящим подарком для переводчика. Например:

*He suspected that Crowley was from the Mafia, or the **underworld**, although he would have been surprised how right he nearly was [8, 10].*

*Он подозревал, что Кроули знался с мафией — в общем, принадлежал к **теневоу миру**, — хотя был бы удивлен, узнав, насколько близки к истине его подозрения [11, 12].*

Существительное *underworld* имеет два значения «преступный мир» и «преисподняя». Персонаж книги считает, что человек в черном является выходцем из мафии или преступного мира. Однако на самом деле он – демон из преисподней. В русском языке выражение «теневоу мир» также можно соотнести как с мафией, так и с преисподней, поэтому перевод каламбура не вызывает трудностей.

2. Второй приём – **частичная компенсация** – заключается в использовании других стилистических приемов и позволяет создать аналогичное воздействие на реципиента перевода, которое при этом может и не быть эквивалентным. Нужно отметить, что в большинстве случаев в качестве частичной компенсации каламбура использовалась рифма. Рассмотрим пример (надпись на табличке):

*Ваше **тело**, наше дело! [12, 126].*

***Every body** welcome! [10, 123].*

В данном примере игра слов – это случай омофонии на границе двух слов. Речь идет о группе поддержки для мертвых, поэтому обыгрывается созвучие *everybody* – «все», и «every body» – «каждое тело». Эта шутка строится на слиянии двух слов в одно, которое подразумевает нечто иное, то есть воспринимается буквально. Для сохранения стилистического приёма и юмористического эффекта в переводе используется рифма, которая также позволяет переводчику не выходить за рамки семантического поля каламбура ИЯ. Образ тела присутствует как в оригинале, так и в переводе.

3. Третий приём – **полная компенсация**. Очень часто переводчикам приходится прибегать к компенсации и создавать собственную языковую игру. Опорой для передачи игры слов в таких случаях обычно служит семантика одного из двух элементов ядра каламбура, либо новая семантическая основа. Например:

*He didn't administer a **reign** of terror, just the occasional light shower [9, 120].*

*Патриций не **сеял** в душах горожан ужас, он бросал его туда по зернышку [13, 128].*

В исходном предложении игра слов основана на созвучии слов *reign* – «править, управлять» и *rain* – «дождь». Так как построить игру слов на тех же или близких лексических единицах в языке перевода не представляется возможным, переводчик использовал прием компенсации, обыграв устойчивое выражение «сеять ужас». Благодаря этому в ПЯ удалось сохранить каламбур и общее прагматическое воздействие на читателя, так как сохранено общее значение предложения о способах управления жителями города.

Далее рассмотрим приёмы, способствующие наименьшей степени адекватности при переводе каламбуров:

1. **Буквальный перевод.** Буквальный перевод особенно важен, когда образ, заключающийся в устойчивом словосочетании, на котором основан каламбур, не безразличен для понимания текста, а замена его другим образом не дает достаточного эффекта. Однако в большинстве случаев из нашей выборки каламбуры переводились дословно исключительно в силу своей сложности. Следующий фрагмент служит примером того, как буквальный перевод может исказить смысл всего предложения.

"Dis looks like the whole town should be buried at the crossroads with a stake through it."

– Население именно такого города нужно зарыть в землю на перекрестке и вбить в эту братскую могилу осиновый кол.

"Talking of steak..." said Glod [10, 396].

– Кстати о еде... – встрепенулся Золто [12, 400].

В данном примере полностью утрачена игра слов. В исходном тексте обыграно созвучие *stake* – «кол» и *steak* – «стейк», в тексте перевода это не отражено, передано лишь смысловое содержание, которое также искажается, так как фраза «кстати о еде» оказывается никак не связана с предыдущей и вызывает скорее недоумение у рецептора перевода.

2. **Опущение каламбура.** В нашем материале исследования был выявлен всего 1 случай опущения игры слов при переводе.

'Where's your precious morality then?' 'Up a gum tree without a paddle, that's where it is' [9, 234].

'Что тогда будет с вашей моралью? В полном пролете она будет, эта мораль' [13, 236].

Данный каламбур основан на объединении двух устойчивых выражений со сходными значениями в одно: *To be up a gum tree* – «попасть в безвыходное положение», и *to be up the creek without a paddle* – «попасть в затруднительное положение». В русском варианте игра слов опущена. Переводчики перевели данный каламбур, воспользовавшись устойчивым выражением «быть в пролете», которое позволяет сохранить смысл высказывания и отчасти юмористический эффект.

Подведем итоги. Наибольшей степени адекватности при переводе каламбуров способствует подбор идентичного образа. Однако реализовать такой подход удается далеко не всегда. В таких случаях на помощь переводчику приходит прием компенсации. Переводчики создают собственный каламбур, зачастую не основанный на семантике оригинального каламбура, и за счет этого в большинстве случаев им удается сохранить комический эффект. Буквальный перевод и опущение способствуют наименьшей адекватности при переводе каламбуров. В результате исследования 300 текстовых фрагментов, содержащих игру слов, были получены следующие результаты, представленные в таблице № 2.

Таблица 2

*Основные способы перевода каламбуров
в произведениях Т. Пратчетта*

Способ перевода	Количество, шт.	Проценты, %
Идентичный образ	30	10
Частичная компенсация	59	19.7
Полная компенсация	102	34
Буквальный перевод	108	36
Опущение	1	0.3

В целом переводчикам Терри Пратчетта удалось, на наш взгляд, достаточно успешно решить сложную задачу, вытекающую из вышеупомянутых проблем художественного перевода, создав текст, по силе художественного и эмоционального воздействия на российского/украинского читателя близкий к оригиналу, хотя не обошлось и без определенных потерь, что вполне объяснимо с учетом различий систем английского и русского языков. Переводчики смогли обеспечить стилистическую адекватность перевода и в большинстве случаев смогли донести до читателя прагматический эффект авторских каламбуров.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. — М.: Искусство, 1975. — 239 с.
2. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. М.: Вш. шк. 1978. — 350с.
3. Влахов С. Н. Непереводимое в переводе. — М.: Международные отношения, 1980. — 343с.
4. Ерошин А. П. Эквивалентность и адекватность при переводе словесной игры в аудиомедиальных текстах: Дис. ... канд. филол. наук. — Москва, 2015. — 107с.
5. Ланчиков В. К. О передачи каламбуров в переводе [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.thinkaloud.ru/feature/lan-pun.pdf>
6. Смирнова Е. П., Ужова О. А. Лингвистические аспекты перевода каламбура (на примере англоязычного сериала «Yes, Primeminister!»)

[Электронный ресурс]. – Режим доступа:
sibac.info/sites/default/files/conf/file/stud_3_3.pdf

7. Ходакова Е.П. Каламбур в русской литературе XVIII в. // Русская литературная речь в XVIII в. Фразеологизмы. Неологизмы. Каламбуры. – М., 1968 – С. 45
8. Pratchett T. Good Omens. – New York. : Harper Publishers, 2008.– 334p.
9. Pratchett T. Hogfather. – New York. : Harpertorch, 2005. – 320 p.
10. Pratchett T. Mort. – New York. : Harpertorch, 2001. – 243 p.
11. Пратчетт Т. Благие Знамена [пер. с англ. М. Юркан]. – М.: Издательство «Э», 2012, – 512 с.
12. Пратчетт Т. Мор, ученик Смерти [пер. с англ. С. Жужунава]. – М.: Издательство Эксмо, 2007, – 384с.
13. Пратчетт Т. Санта Хрякус [пер. с англ. Н. Берденников, А. Жикаренцев]. – М.: Эксмо, 2007. – 480 с.

Капустянчик А., Болдирева А.Є.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ У ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ГРА ПРЕСТОЛІВ»

Дане дослідження присвячено проблемі перекладу власних назв. *Матеріалом дослідження* є 1 сезон серіалу «Гра престолів», випущеного телеканалом НВО, та переклади серіалу російською мовою, виконані офіційним російськомовним перекладачем серіалу – студією РЕН-ТВ, та популярною перекладацькою студією LostFilm. Даний серіал знято за мотивами серії романів американського письменника Джорджа Мартіна «Пісня льоду та полум'я».

Власні назви різного типу у художніх творах потребують особливої уваги, і наразі не існує чітких правил, керуючись якими, перекладач був би певен щодо вдалості та відповідності власного перекладацького варіанту оригінальній назві. До того ж, переклад назв для телевізійного серіалу потребує особливого підходу, адже благозвучність та зручність вимови тут є більш важливими, ніж при перекладі письмового тексту.

Актуальність даної роботи полягає у нагальній потребі визначення більш чітких правил та вимог до перекладу власних назв у художніх творах.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять дослідження з теорії перекладу В. С. Виноградова та В. Н. Комісарова, дослідження власних назв Д. І. Єрмоловича та О. В. Суперанської, учбові посібники І. С. Алексєєвої та М. Я. Плюща. У роботі також використано лінгвістичний енциклопедичний словник, словник ономастичної термінології тощо (див. напр. : [1; 4; 8; 12]).

О. О. Реформаторський зазначив, що слово – найбільш конкретна одиниця мови, а його функція у будь-якій мові – номінативна [7, 70]. Це означає, що перш за все слова є назвами. Назви поділяють на загальні – ті, що називають однорідні предмети, явища чи поняття, – та власні, тобто індивідуальні найменування: імена та прізвища, географічні чи астрономічні назви тощо [6, 202]. На письмі власні назви виділяються великою літерою.

За визначенням Н. В. Подольської, власна назва, тобто онім – це слово або словосполучення, що використовується для виділення названого онімом об'єкта серед інших об'єктів: його індивідуалізації та ідентифікації [13, 95].

Оскільки власні назви також називають онімами, розділ мовознавства, який їх вивчає, називається ономастикою [12].

Власні назви мають велике значення у літературі. У реалістичному творі вони вказують на епоху та місце дії, у романтичних творах імена головних героїв відрізняються від звичних читачу, віддаляючи таким чином час і місце дії [8, 30]. У багатьох художніх творах використовуються промовисті імена – імена, що мають «живу» внутрішню форму (семантику). Усім реальним іменам була притаманна така жива семантика, але з плином часу вона згасла, хоча й не у всіх випадках [1, 189]. У художніх творах автор може використовувати промовисте ім'я з живою та значущою семантикою

задля досягнення певного ефекту чи враження у читача. Промовисті імена або поетоніми – окрема тема, що потребує ретельного вивчення. Цим займається поетична ономастика [14].

О. В. Суперанська зазначає, що неможливо проводити аналіз власних назв без точної класифікації. Однак з огляду на різноманіття онімів, класифікації можуть бути різними: брати до уваги походження назви, походження об'єкта, враховувати історичні фактори, граматичну структуру назви, реальність існування об'єкта тощо [8, 148].

Хоча сучасне мистецтво часто поєднує у собі багато жанрів, жанрова та тематична віднесеність твору все ж зумовлює типи та кількість наявних власних назв. «Гра престолів» – епічний фентезійний телесеріал. Велика кількість антропонімів зумовлена великою кількістю діючих осіб, типовою для епічного художнього твору. Топоніми описують місця дії, однак їх розмаїття обмежене лише певними типами – у науковому географічному творі було б значно більше топонімів різних типів. Віднесеністю до жанру фентезі обумовлена наявність міфонімів та зоонімів, що називають не просто домашніх тварин, які часто діють у багатьох художніх творах, а фантастичних істот, які є типовими саме для даного жанру. Документоніми були б частотними у художньому детективному серіалі, однак у даному творі було знайдено лише один документонім.

Власні назви є особливим елементом оригінального тексту, який може потребувати різних способів перекладу у залежності від конкретного тексту, контексту, власної назви та названого об'єкта.

В. С. Виноградов поділяє власні назви на «звичайні» та «сміслові» (тобто значущі, промовисті) [2, 149]. Вчений зазначає, що часто здається, що переклад власних назв не викликає особливих проблем, адже у більшості випадків використовується транскрипція або транслітерація. Це стосується перш за все «звичайних» власних назв та обумовлене їх функцією – суцільно номінативною. Внутрішня форма та значення назви, навіть у разі очевидності, не важливі для реципієнта або потребують збереження оригінального звучання задля колориту у художньому творі. Для створення благозвучності та зручності використання користувачами перекладу замість транслітерації може використовуватися транскрипція та комбінація способів. В. С. Виноградов звертає увагу на те, що з плином часу думки щодо найбільш доцільного способу перекладу змінювалися, тому багато відомих власних назв мають стійкі традиційні перекладні відповідності, які суперечать нині прийнятим нормам. Однак у подібних випадках перекладачу слід користуватися існуючим традиційним способом перекладу.

Що ж до смислових власних назв – промовистих імен, В. С. Виноградов розглядає їх як своєрідний троп. Дані назви поєднують у собі номінативну функцію власних назв та характеризуючу загальних назв. На думку вченого, це означає, що способи перекладу таких назв також не можуть повністю відповідати способам перекладу звичайних власних назв. Прихована семантика назви має бути передана при перекладі, тому використання транскрипції або транслітерації не завжди є доцільним. Однак

калькування також не завжди можливе. Перекладач має оцінити художню значимість промовистого імені, його літературну роль та функцію, жанрові та стильові особливості твору, традиції літератур оригіналу та перекладу, час створення тексту, а іноді навіть місце персонажа в історії національної культури. Чим вищі значимість персонажу, рівень художньої виразності тощо, тим проблематичніше переклад та доцільніше використання транскрипції [2, 177].

С. Влахов та С. Флорін, О. Д. Швейцер вважають, що не слід перш за все прагнути перекласти промовисте ім'я [3, 218; 9, 108]. У разі, якщо наявність характеристики у власній назві не переважає над стильовими, жанровими та іншими особливості твору оригіналу та якщо дана характеристика не підкріплена в тексті, використання транслітерації може бути більш доцільним.

У творі було виявлено 238 власних назв, однак деякі з них було перекладено більш ніж одним способом. У перекладі студії LostFilm наявна одна така назва – вона перекладена двома версіями, тож загальна кількість перекладних версій телестудії LostFilm складає 239¹. У перекладі РЕН-ТВ 6 оригінальних власних назв було перекладено більш ніж одним способом, загальна кількість перекладних версій – 245².

У даній роботі досліджено декілька класифікацій способів перекладу власних назв, створених В. С. Виноградовим, Д. І. Єрмоловичем, В. Н. Комісаровим та іншими вченими [2; 4; 5]. На основі вказаних у них способів перекладу ми створили робочу класифікацію з огляду на особливості досліджуваного твору.

У наступній таблиці подано дані щодо використаних студіями LostFilm та РЕН-ТВ способів перекладу власних назв телесеріалу «Гра престолів» у відповідності до робочої класифікації.

Таблиця 1

Переклад власних назв у телесеріалі «Гра престолів»

Спосіб перекладу	LostFilm	РЕН-ТВ
Ономастична відповідність	145 (60,7%)	147 (60%)
Калькування	72 (30,1%)	78 (31,8%)
Комбінований переклад	17 (7,1%)	17 (6,9%)
Опущення	3 (1,2%)	1 (0,4%)
Перетворюючий переклад	1 (0,4%)	1 (0,4%)
Уточнюючий переклад	1 (0,4%)	1 (0,4%)
Всього	239 (100%)	245 (100%)

Розглянемо більш детально, які саме способи використовувалися при перекладі серіалу:

¹ Дана кількість прийнята за 100% перекладних версій телестудії LostFilm

² Дана кількість прийнята за 100% перекладних версій телестудії РЕН-ТВ

Ономастична відповідність

Даний спосіб використовується переважно для перекладу офіційних імен-антропонімів, астіонімів та зоонімів. Ономастична відповідність включає у себе такі способи перекладу, як транскрипція, транслітерація та традиційна відповідність. Події досліджуваного твору відбуваються у вигаданому світі, тому використання традиційної відповідності неможливе.

- *Lyanna Stark* – перекладено обома студіями як *Лианна Старк* (персональне ім'я+прізвище);
- *Vhagar* – *Вхагар* за версією LostFilm та *Веегар* за версією РЕН-ТВ (зоонім);
- *Masumber* – *Макомбер* у обох перекладних версіях (міфонім);
- *Ryke* – *Пайк* у обох перекладних версіях (астіонім);
- *Dorne* – *Дорн* у обох перекладних версіях (хоронім).

Калькування

Калькування використовується при перекладі різноманітних груп власних назв:

- *Kingslayer* – *Цареубийця* у обох перекладних версіях (прізвисько);
- *Mother of Mountains* – *Матерь Гор* у обох перекладних версіях (міфонім);
- *Castle Black* – *Черный замок* у обох перекладних версіях (урбанонім);
- *Longclaw* – *Длинный Коготь* у обох перекладних версіях (хрематонім – назва меча).

Використання калькування також у певних випадках створювало декілька перекладних версій:

- *Mole's Town* – *Кротовый городок* за версією LostFilm у всьому серіалі, *Город Кротов* за версією РЕН-ТВ у четвертій серії та *Кротовый город* за версією РЕН-ТВ у наступних серіях (астіонім).

Перетворюючий переклад:

- *Rancer* – *Лансель* за версією РЕН-ТВ та *Рансер* (ономастична відповідність) у перекладі LostFilm (персональне ім'я).

Опущення:

- *Dancer* – ім'я коня, що чуємо від хлопчика, який захоплено скаче та підганяє тварину. Студія LostFilm замість перекладу імені коня використовує лише спонукаючі крики *Давай* та *Быстрее*.
- *Baelor* – назва статуї, на постаменті якої сиділа дівчинка. Її батька вели на ешафот, та він побачив дочку і звернувся до знайомого у наговпі, аби той заховав її. В оригіналі та перекладі студії LostFilm батько лише називає статую. Студія РЕН-ТВ замість цього використовує короткі фрази *Уведи её*, *Мою дочь*.

Уточнюючий переклад

- *The Hornwoods* – обидві студії переклали як *Дом Хорнвуд*, адже даний онім і справді називав аристократичну родину – у світі «Гри престолів» такі називають домами (назва аристократичного роду).

Ономастична відповідність

Даний спосіб використовується переважно для перекладу офіційних імен-антропонімів, астіонімів та зоонімів. Ономастична відповідність включає у себе такі способи перекладу, як транскрипція, транслітерація та традиційна відповідність. Події досліджуваного твору відбуваються у вигаданому світі, тому використання традиційної відповідності неможливе.

- *Lyanna Stark* – перекладено обома студіями як *Лианна Старк* (персональне ім'я+прізвище);
- *Vhagar* – *Вхагар* за версією LostFilm та *Веегар* за версією РЕН-ТВ (зоонім);
- *Masumber* – *Макомбер* у обох перекладних версіях (міфонім);
- *Ryke* – *Пайк* у обох перекладних версіях (астіонім);
- *Dorne* – *Дорн* у обох перекладних версіях (хоронім).

Калькування

Калькування використовується при перекладі різноманітних груп власних назв:

- *Kingslayer* – *Цареубийця* у обох перекладних версіях (прізвисько);
- *Mother of Mountains* – *Матерь Гор* у обох перекладних версіях (міфонім);
- *Castle Black* – *Черный замок* у обох перекладних версіях (урбанонім);
- *Longclaw* – *Длинный Коготь* у обох перекладних версіях (хрематонім – назва меча).

Використання калькування також у певних випадках створювало декілька перекладних версій:

- *Mole's Town* – *Кротовый городок* за версією LostFilm у всьому серіалі, *Город Кротов* за версією РЕН-ТВ у четвертій серії та *Кротовый город* за версією РЕН-ТВ у наступних серіях (астіонім).

Перетворюючий переклад:

- *Ranser* – *Лансель* за версією РЕН-ТВ та *Рансер* (ономастична відповідність) у перекладі LostFilm (персональне ім'я).

Опущення:

- *Dancer* – ім'я коня, що чуємо від хлопчика, який захоплено скаче та підганяє тварину. Студія LostFilm замість перекладу імені коня використовує лише спонукаючі крики *Давай* та *Быстрее*.
- *Baelor* – назва статуї, на постаменті якої сиділа дівчинка. Її батька вели на ешафот, та він побачив дочку і звернувся до знайомого у натовпі, аби той заховав її. В оригіналі та перекладі студії LostFilm батько лише називає статую. Студія РЕН-ТВ замість цього використовує короткі фрази *Уведи её, Мою дочь*.

Уточнюючий переклад

- *The Hornwoods* – обидві студії переклали як *Дом Хорнвуд*, адже даний онім і справді називав аристократичну родину – у світі «Гри престолів» такі називають домами (назва аристократичного роду).

Комбінований переклад

Найчастотнішим є поєднання калькування та ономастичної відповідності при перекладі багатоскладних назв:

- *House Martell* – *Дом Мартелл* у обох перекладних версіях (назва аристократичного роду);
- *Greatjon Umber* – *Большой Джон Амбер* у обох перекладних версіях (персональне ім'я+прізвисько+прізвище);
- *Battle at Summerhall* – *Битва при Саммерхолл* за версією РЕН-ТВ (назва кампанії).

У деяких випадках одна й та сама власна назва отримувала **різні варіанти перекладу**.

- *Eyrie* – *Эйри* за версією РЕН-ТВ у першій серії (ономастична відповідність при перекладі ороніму), *Гнездо Орла* (калькування) у п'ятій серії та *Орлиное Гнездо* (калькування) у наступних серіях;

- *Casterly Rock* – *Умес Кастерли* (комбінований переклад) у перекладі LostFilm після 6 серії, *Кастерли Рок* (ономастична відповідність) у перекладі LostFilm до 6 серії та РЕН-ТВ у 6 серії, *Бобровий Умес* (калькування) у перекладі РЕН-ТВ у всьому серіалі, крім 6 серії. Слід зазначити, що останній варіант є помилковим – хоча *Casterly* й може видаватися прикметником, утвореним від слова *castor* (*бобер*), назва *Casterly Rock* походить від прізвища першого володаря (*Casterly*) та не має жодного зв'язку з тваринами [15].

Факт необґрунтованого використання декількох перекладних версій для однієї власної назви розглядається нами як помилка перекладача. Створення окремого списку власних імен твору при роботі над перекладом може допомогти уникнути таких помилок.

У результаті проведеного дослідження ми досягли таких висновків:

Перекладачі обох студій переважно використовували ономастичну відповідність для таких власних назв, що не мають яскраво вираженої семантики. Калькування використовувалося для перекладу титулів, прізвищ, назв племен, хремотонімів та тих топонімів, внутрішнє значення яких видається очевидним. Такий підхід цілком обґрунтований, однак потрібно з особливою увагою ставитися до власних назв, які перекладач визначає як промовисті. У перекладі студії РЕН-ТВ одна з таких назв була помилково визначена як промовиста та перекладена з використанням калькування, хоча дослідження тематично пов'язаних ресурсів показало, що основна частина назви не має яскравого семантичного значення. Більш доцільним був другий варіант перекладу студії РЕН-ТВ – ономастична відповідність – та комбінований переклад, використаний студією LostFilm.

Вибір способу перекладу цілком залежить від перекладача. У деяких випадках можна назвати більш чи менш вдалий варіант, тож з метою уникнення помилок та використання найдоцільнішого способу перекладачу необхідно звертати особливу увагу на власні назви, створювати різні варіанти перекладу та лише потім обрати той з них, що здаватиметься

найбільш доцільним у кожному конкретному випадку. При перекладі власних назв слід зважати на прагматичний аспект перекладу, стильові та жанрові особливості твору, спосіб представлення твору аудиторії. Іноді слід поступитися формою, скориставшись описовим чи перетворюючим перекладом, у інших випадках перекладачі нехтують внутрішньою семантикою оніму, використовуючи калькування. У будь-якому разі слід пам'ятати про зв'язність тексту та тісний зв'язок оніму з названим об'єктом, мовцем та реципієнтом, контекстуальним та тематичним оточенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учеб. пособие / И. С. Алексеева. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Академия, 2004. – 352 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение: общие и лексические вопросы / В. С. Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 343 с.
4. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М.: Р.Валент, 2001. – с. 200
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
6. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова [7-е вид., стереот.] / М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 2009. – 430 с.
7. Реформаторский А. А. Введение в языковедение / А. А. Реформаторский. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
8. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 368 с.
9. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 206 с.
10. Оригінал та переклад студії LostFilm. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://baskino.co/serial/2155-igra-prestolov.html>
11. Переклад студії РЕН-ТВ. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://recenzor.net/online/271/2/54937>
12. Лингвистический энциклопедический словарь – М.: Большая Российская Энциклопедия. Директмедиа Пабблишинг, 2008.
13. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М.: Наука, 1978. – 200 с.
14. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://imia.name/poehtonimv/klassifikatsiya-poehtonimov.shtml>
15. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://7kingdoms.ru/wiki/>

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРИКМЕТНИКІВ
ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ
(на матеріалі роману Ієна Мак'юєна «Спокута»)**

Дана стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу прикметників позитивної оцінки. Метою роботи є вивчення та аналіз різних засобів перекладу таких прикметників у тексті перекладу. Матеріалом дослідження є роман Ієна Мак'юєна «Спокута» та його переклад, виконаний І. Дорониною.

За визначенням Л. С. Бархударова, у будь-якій мові існують слова та вирази, компонентом семантичної структури яких є емоційне відношення людини, що говорить, до предмета чи поняття, тобто негативна чи позитивна окраска тих предметів, явищ, дій та якостей, що позначаються даним словом. У цьому випадку прийнято говорити про емоційне забарвлення слова – негативне чи позитивне.

Варто зазначити, що прикметники вважаються основною аксіологічною одиницею, оскільки їх семантична особливість полягає у здатності виражати властивості, об'єктивно притаманні предмету оцінки, а також якісну характеристику з боку суб'єкта оцінки [3, 148].

Поняття оцінності найчастіше розглядається нероздільно з поняттям емоційності, терміни емоційність і експресивність також нерідко вживаються синонімічно для вираження суб'єктивно-характеристичної й ідейної оцінки. Емоційні, експресивні, оцінні і стилістичні компоненти лексичного значення нерідко супроводжують один одного в мові, тому їх часто змішують, а самі ці терміни вживають як синоніми, чи використовують термін конотативне значення. Конотація – це той компонент семантики мовної одиниці, за допомогою якого виражається емоційний стан мовця і обумовлене ним відношення до адресату, об'єкту і предмету мови, ситуації, у якій здійснюється дане мовне спілкування і які називаються в логіко-предметному значенні цієї одиниці [4, 63].

В емоційному значенні майже завжди проявляється суб'єктивна оцінка – позитивна чи негативна. Особливо яскраво емоційне значення виступає в прикметників. У виборі прикметника вже позначається суб'єктивне ставлення, так як прикметник виділяє якусь одну ознаку предмета. Завдяки емоційному значенню, що набувається, одне і те ж слово може перекладатися різними словами. Тому прикметники, що мають емоційне значення і надають емоційну забарвленість висловлювання, вимагають перекладу словами, які рівноцінні їм і в емоційному плані. Вони перекладаються як би більш «вільно», ніж прикметники, що не мають емоційного значення [6, 91].

Переклад оцінних прикметників може здійснюватися трьома способами:

1. На рівні словникових відповідностей;
2. На рівні контекстуальних замінів;

3. На рівні нульового перекладу.

При передачі оцінності може відбуватися нейтралізація (ослаблення) чи посилення оцінності.

В тексті оригіналу було проаналізовано 280 слововживань оцінних прикметників, які було перекладено на вище зазначених рівнях.

Розглянемо, до яких саме замін вдався перекладач протягом перекладу даного тексту з англійської мови на російську.

На рівні словникових відповідностей було зареєстровано 140 слововживань прикметників. Одним з найбільш частотних прикметників в тексті оригіналу був прикметник «handsome». За визначенням словника під керівництвом Ю. Д. Апресяна англійський прикметник *handsome* має такі варіанти перекладу російською : *красивый, статный, значительный, щедрый, благородный*. Розглянемо приклад використання даного прикметника у тексті оригіналу та спосіб його перекладу :

Was it right that the wicked count should so completely resemble the *handsome* prince, or that both should resemble Arabella's father and the vicar (7, 3).

Не могли же нечестивый граф и *благородный* принц быть похожи как две капли воды и притом иметь лица отца Арабеллы и викария (8, 3).

У поданому прикладі англійський прикметник *handsome* було перекладено як *благородный*. Такий переклад було зроблено на рівні словникових відповідностей.

Слід також підкреслити один з найбільш частотних прикметників – прикметник *happy*, що має такі значення: *счастливый, довольный, веселый*.

I thought that I would be *perfectly happy* never seeing you or speaking to you again (7, 33).

Думала, буду *счастлива* никогда больше не видеть тебя, не разговаривать с тобой (8, 35).

Окрім прикметника позитивної оцінки *happy*, автор також використав інтенсифікатор *perfectly*, але перекладач скористався способом опущення та використав лише словниковий відповідник *счастливый*, не підсилюючи конотації слова.

Словникові значення прикметника *grand* – *грандиозный, величественный, большой*, та прикметника *beautiful* – *прекрасный, красивый, превосходный*.

The falling light magnified the dusky expanse of the park, and the soft yellow glow at the windows on the far side of the lake made the house seem almost *grand* and *beautiful* (21, 22).

Гаснувший день укрупнял сумеречное пространство парка, и мягкий желтоватый свет в окнах на дальнем конце озера делал дом почти *величественным* и *красивым* (22, 24).

У даному випадку англійські прикметники *grand* та *beautiful* були перекладені за допомогою прямих, словникових відповідників *величественным* та *красивым*.

На рівні контекстуальних замінів було проаналізовано 112 слововживань прикметників. Найбільший інтерес при аналізі перекладу оцінних прикметників представляють випадки, коли перекладач не використовує жодного зі словникових відповідників, а створює власний перекладацький еквівалент, виходячи з умов контексту та ситуації.

У тексті найчастіше зустрічається прикметник позитивної оцінки *good*, що має відповідні значення за словником: *хороший, добрий, приятний, полезный*.

It would be the only *good* thing that's happened to me in months (7, 5).

Это будет единственным *счастливым* событием в моей жизни за все последние месяцы (8, 4).

Перекладач передає семантику слова *good* російським *счастливым*. Прикметник було перекладено за допомогою контекстуальної зміни. У зв'язку з вживанням слово може набувати так зване контекстне значення, яке не є постійним, а виникає в даному контексті. Однак контекстуальні значення слова, хоча вони і непостійні, не є випадковими. Вони не знаходять відображення в словниках, але як би закладені в слові, будучи його «потенційними» значеннями, які можуть виявитися в залежності від контексту. [6, 92].

Прикметники *fine* відповідають наступні значення за словником: *ясний, хороший, прекрасный, славный*.

She didn't think Fielding was crude at all, or that Richardson was a *fine* psychologist (7, 7).

Филдинг вовсе не казался ей грубым, а Ричардсон — *тонким* психологом (8, 7).

У даному випадку перекладач вдається до контекстуальної зміни «*fine* – тонкий», але поряд з цим спостерігається ослаблення конотації, тобто нейтралізація оцінності. Така зміна полягає в тому, що перекладач обирає для перекладу в оригіналі слово з більш конкретним значенням у мові перекладу. При використанні конкретизації створювана відповідність та вихідна лексична одиниця виявляються у логічних відношеннях включення: одиниця вихідної мови виражає родові поняття, а одиниця мови перекладу – видові поняття, що входить в неї. Найчастіше необхідність конкретизації в процесі перекладу спричиняється не відсутністю слова з загальним значенням в російській мові, а властивостями вживання таких слів в російській мові [2, 34].

Такий прикметник позитивної оцінки як *wonderful* відповідає таким значенням за словником: *удивительный, изумительный, чудесный*.

It is clear to everybody that your parents are absolutely *wonderful* people who love you very much and think about you all the time (21, 15).

Все прекрасно знают, что ваши родители – *замечательнейшие* люди, которые вас очень любят и постоянно о вас думают (22, 16).

У даному випадку спостерігається підсилення конотації прикметника *wonderful* за допомогою слова *замечательнейшие*.

Поряд з лексичними замінами при перекладі дуже часто спостерігаються граматичні заміни. Наприклад:

In an alien northern climate he was a long way from home, but he was *beautiful* in morning sunlight (7, 6).

Здесь, в чуждом северном климате, он не чувствовал себя как дома, но в лучах яркого утреннего солнца смотрелся *великолепно* (8, 5).

У цьому прикладі перекладач вдається до граматичної трансформації – зміни частини мови, та перекладає прикметник за допомогою прислівника. Але він не змінює відтінок значення слова та перекладає прикметник позитивної оцінки *beautiful* прислівником *великолепно*. Взагалі, заміна частин мови є розповсюдженою заміною, що можна пояснити розходженням граматичних структур англійської та російської мов.

Her mother wanted flowers in the guest room and Cecilia was *happy* to oblige (7, 7).

Мама захотела, чтобы в комнате гостя стояли цветы, и Сесилия с *радостью* выполнила ее пожелание (8, 6).

Використавши словниковий відповідник, перекладач удався до зміни частини мови: замість прикметника *happy* він використовує обставину засобу дії і ступеня *с радостью*.

There's a *good* girl (21, 75).

Умница (22, 81).

Безпосередньо у цьому перекладі, перекладач пом'якшує семантику прикметника та використовує засіб граматичної трансформації: словосполучення *good girl*, що складається з прикметника та іменника він замінює на російський іменник *умница*, що виконує оцінну функцію.

На рівні нульового перекладу було перекладено 28 прикметників. Розглянемо наступні приклади:

For all the *fine* rhythms and *nice* observations, nothing much happens after a beginning that has such promise (7, 76).

Потому что, несмотря на обилие *интересных* наблюдений, в дальнейшем в повести не происходит ничего, что оправдывало бы читательские ожидания (8, 81).

У цьому реченні ми спостерігаємо прийом опущення: словосполучення *fine rhythms* не перекладається взагалі. При перекладі опущенню піддаються найчастіше слова, що є семантично надмірними, тобто які виражають значення, що можуть бути вилучені з тексту і без їх допомоги. Як система будь-якої мови в цілому, так і конкретні мовні твори мають, як відомо, дуже великий ступень надмірності, що дає можливість робити ті чи інші опущення у процесі перекладу [2, 226]. Другий оцінний прикметник *fine* було перекладено за допомогою більш нейтрального прикметника *интересных*.

This is your one last *good* chance to show what we can do when we are decisive and determined (6, 54).

Это ваш последний шанс показать, на что мы способны, когда полны решимости (8, 57).

У цьому реченні перекладач взагалі опустив прикметник *good* та не став перекладати його російською мовою. Використання засобу опущення може бути пов'язане з намаганням перекладача уникнути надмірних елементів оригіналу у перекладі. Однією з причин його застосування може бути надмірна конкретність англійського тексту [5, 34].

У процесі дослідження було встановлено, що оцінні прикметники є дуже важливим засобом вираження авторської думки. У мові відображується взаємодія дійсності та людини у самих різних аспектах, та оцінний є одним з них.: об'єктивний світ членується людиною, що говорить, з точки зору його ціннісного характеру – добра чи зла, корисності чи шкоди та ін., та це вторчне членування, що є соціально зумовленим, дуже складним чином відображено у мовних структурах. Найчастіше саме прикметники постають засобом емоційної оцінної характеристики, тому що порівняно з іншими мовами, прикметники виражають настрої та почуття більш природньо і достовірно. У досліджуваному текстовому матеріалі було зареєстровано 67 прикметників позитивної оцінки, які склали 283 словоутворення, серед яких найбільш частотними були: *good, happy, fine, pleasant, beautiful, perfect, та darling*.

У результаті дослідження ми прийшли до висновків, що найчастіше замість дословного перекладу, перекладач вдавався до спеціальних засобів перекладу.

Переклад оцінних прикметників здійснювався на таких рівнях:

I. На рівні словникових відповідностей (50%)

II. На рівні контекстуальних замінів (45%), тобто відхилення при перекладі від словникових відповідностей, яке полягає в заміні окремих лексичних одиниць вихідної мови на лексичні одиниці перекладної мови, які не є їх еквівалентами. Конкретизація значення у деяких випадках супроводжується заміною частин мови.

III. На рівні нульового перекладу (5%)

Також спостерігалися випадки посилення чи послаблення конотації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М., 1988. – 341с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975. – 241с.
3. Буяр І. Є. Лінгвістична категорія оцінки // Наукові записки. Серія «Філологічна», 2009. – С. 145-149.
4. Галкина-Федорук Е. М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке // Сборник статей по языкознанию. – М.: Просвещение, 1969. – 242с.
5. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Проблемы перевода. – М.: Международные отношения, 1976. – 203с.

6. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Теория и практика перевода с английского языка на русский. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 260с.
7. Ian McEwan Atonement. – Doubleday, 2001. – 92с. – Access mode : <https://www.skitsap.wednet.edu/cms/lib/WA01000495/Centricity/ModuleInstance/9509/Atonement%20-%20Ian%20McEwan.pdf>
8. И. Макьюэн. Искушение : Пер. с англ И. Дорониной. – М.: Эксмо, 2007. – 97с. – Режим доступа : http://loveread.ec/read_book.php?id=55968&p=1

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ КОЛЕКТИВНИХ ВІДХИЛЕНЬ ВІД
ЛІТЕРАТУРНОЇ НОРМИ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ М. МІТЧЕЛЛ
GONE WITH THE WIND УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Представлене дослідження присвячене особливостям передачі колективних відхилень від літературної норми в перекладі роману М. Мітчелл *Gone with the Wind* українською мовою (переклад виконано Р. Доценком).

Актуальність дослідження визначається недостатньою вивченістю особливостей передачі колективних відхилень від норми мовлення, а також необхідністю уніфікації способів та правил перекладу колективних відхилень від норми мовлення.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей передачі колективних відхилень від літературної норми у залученому матеріалі дослідження а також їх класифікації.

За визначенням М. П. Кочергана, «соціолінгвістика — наука, яка вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови, її суспільними функціями, механізмом впливу соціальних чинників на мову і роллю мови в житті суспільства» [8, 136].

В нашому дослідженні за основу визначення відхилення (субстандарту) від літературної норми, ми будемо дотримуватися визначення К. Л. Бондаренко, який визначає субстандарт як впорядковану та ієрархічно структуровану сукупність стилістично знижених соціально детермінованих лексичних та фразеологічних одиниць із соціодемографічною дистрибуцією [2].

Під час створення робочої класифікації власних назв, ми посилалися на наукові праці та дослідження таких вчених як В. С. Виноградова, В. Н. Комісарова, А. В. Федорова, О. С. Ахманової та інші.

В нашій роботі доцільним видається використання класифікацій І. С. Олексієвої та Ю.В. Фоменка, які є найбільш конкретними та детальними. За класифікацією І. С. Олексієвої колективні відхилення від норми мовлення за соціокультурною ознакою поділяються на дві групи:

- індивідуальні відхилення від норми мовлення;
- колективні відхилення від норми мовлення.

Індивідуальні відхилення від літературної мови, в свою чергу, поділяються на: вільність усної мови, словотворення, дитяча мова, ламана мова іноземця, дефекти мови (сюсюкання, гаркавість, заїкання тощо) та помилки при вимові та на письмі у носія мови.

Серед колективних відхилень від літературної мови дослідниця виділяє: просторіччя, діалекти, жаргони, аргі, сленг, табуїтована (ненормативна) лексика, професійні мови та архаїзми. Саме цю класифікацію буде покладено в основу нашого дослідження відхилень від літературної

норми, адже вона представляється нам найповнішою та найприйнятнішою з огляду на особливості нашої вибірки.

Для аналізу та систематизації залученої вибірки було обрано класифікацію Ю. В. Фоменко, який розподіляє способи утворення колективних відхилень наступним чином: помилки вимови, лексичні помилки, фразеологічні помилки, морфологічні помилки, синтаксичні помилки, орфографічні помилки, пунктуаційні помилки та стилістичні помилки.

Спираючись на викладені вище теоретичні доробки, нами було проаналізовано 322 приклади колективних відхилень від літературної норми, відібраних методом випадкової вибірки з роману М. Мітчелл *Gone with the Wind*. Систематизація вибірки виявила наступні групи відхилень: лексичні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні помилки.

Відповідно до того, в якому мовному аспекті спостерігається відхилення, виділяємо 3 типи передачі субстандарту: фонетичний, лексичний, граматичний. Оскільки у чистому вигляді спосіб утворення відхилення спостерігається не так часто, то очікуваним є комбінація типів передачі відхилень, як то лексико-граматична, лексично-фонетична тощо.

Субстандарт в обраному художньому творі зображено доволі широко з точки зору як якісних, так й кількісних характеристик. Нагадаємо, що при систематизації відхилень від літературної норми, ми дотримувались класифікації Ю. В. Фоменка, на основі якої було створено робочу класифікацію, в межах якої ми виділяємо:

- граматичні відхилення (неправильний порядок слів, неправильне узгодження іменника з дієсловом, неправильне створювання форм слова);
- лексичні відхилення (порушення правил лексики, перед усім вживання слів у невласливих їм значеннях, викривлення морфемної форми слів та правил смислового узгодження);
- фонетичні відхилення (графічне відображення скорочень за допомогою апострофа то що);
- змішані відхилення (поєднання двох чи більше типів колективних відхилень в одному й тому самому реченні).

У Таблиці 1 наведено результати аналізу вибірки за типами відхилень відповідно до представленої вище класифікації.

Таблиця 1

Особливості утворення відхилення від літературної норми

Тип відхилення	Кількість прикладів	%
Змішані	99	30,8%
Лексичні	95	29,6%
Фонетичні	75	23,2%
Граматичні	53	16,4%
Всього	322	100%

Як бачимо, найчисельнішим типом колективних відхилень від норми мовлення є змішані відхилення. На них припадає 30,8% усієї вибірки, при цьому, в свою чергу, вони зустрічають в декількох варіантах. Наведемо декілька прикладів (тут і далі цитати за [11] та [12]):

Yas 'm, dat haw se daid, lyin ' dar whar Ah tie him wid his nose in de water bucket he tuhned over (11).

В цьому прикладі спостерігається поєднання в одному реченні лексичних та фонетичних відхилень. В наступному прикладі зустрічаємо поєднання в одному реченні лексичних та граматичних відхилень.

Ah specs it 's kase gempmums doan know whut dey wants (11).

Ще однією поширеною комбінацією є поєднання в одному реченні граматичних, фонетичних та лексичних відхилень від норми мови.

Nawsuh, Mist ' Brent! Huccome you think Ah bespyin ' on w 'ite folks? (13).

Другою за чисельністю є група лексичних відхилень від норми мовлення, наприклад:

Whut mah lamb gwine wear? (15)

Наступною групою за кількістю прикладів є фонетичний тип колективних відхилень від норми мовлення.

Is y ' allaimin ' ter go ter Mist ' Wynder 's? 'Cause ef you is, you ain ' gwine git much supper, " said Jeems (14).

Найменшою за чисельністю прикладів в обраному нами матеріалі виявилась група граматичних колективних відхилень від норми мовлення. Вони склали лише 16,4%.

She ain ' came (17).

У цьому випадку відхилення відбувається через граматично не правильну та не літературну форму дієслова *to be – ain '*.

У перекладознавстві виокремлюють низку перекладацьких прийомів, які застосовуються при перекладі колективних відхилень від літературної норми з англійської на українську чи російську мову.

Низка вчених-перекладознавців та лінгвістів (І.С. Олексієва, А.В. Федоров, Я.І. Рецкер, В.С. Виноградов, А. Д. Швейцер, Л. С. Бархударов та інші) протягом десятиліть вивчають проблеми й різні концепції перекладацької еквівалентності та стилістичної відповідності. Особливо складною проблемою постає передача колективних відхилень, адже колективні відхилення існують лише в межах однієї мови та не співпадають із колективними відхиленнями від норми мовлення іншої мови.

В. Н. Комісаров зазначає, що «коли в оригіналі зображена контамінована мова, <...> контаміновані форми у перекладі вводяться з урахуванням звичайних способів передачі мови іноземця на ПМ, але без обов'язкового наслідування загальноприйнятого стандарту. Передача навмисної контамінації у перекладі може бути суцільною чи вибірковою. При суцільній контамінації спотворюється уся чи більша частина мови» [6]. Крім того вчений додає, що якщо контамінація мови не грає важливої ролі, то перекладач має право взагалі її не відтворювати у перекладі.

Таким чином, В. Н. Комісаров виділяє три основні стратегії щодо перекладу колективних відхилень від норми мовлення, які перекладачі використовують частіше за все, це: 1. відмова від передачі відхилень від норми мовлення; 2. повна передача відхилень від норми мовлення; 3. вибіркова передача відхилень від норми мовлення [6].

Найбільш універсальним є метод вибіркової передачі відхилень від норми мовлення, так як цей метод дозволяє передати задум автора та не дуже ускладнює процес читання твору. При цьому у багатьох випадках при використанні такої стратегії перекладач вдається до прийому компенсації відхилень в мові перекладу.

Це пов'язано з тим, що загальнопросторічні й діалектні особливості мови торкаються не тільки лексичної, але й фонетико-графічної й граматичної сфери, тобто являють собою сплав з різних відхилень від норми. А норма в різних мовах різна, тому варто порушувати питання не стільки про компенсацію лексики, скільки про компенсацію маркірованих лексико-фонетичних і лексико-граматичних варіантів і форм.

Так, для англійської мови властива перевага граматичних, фонетичних, графічних, та, меншою мірою, лексичних маркерів, для української мови - перевага саме лексичних маркерів, емоційно-забарвленої лексики, різних просторічних зворотів. Подібні розбіжності зумовлюють розбіжності морфологічного, синтаксичного, фонетико-графічного характеру, що мають місце при перекладі.

Якщо застосування певних занижених маркерів у перекладі, навіть, якщо вони не співпадають по структурі з маркерами оригіналу, забезпечують зберігання стилістичної забарвленості оригіналу, то часткові втрати у передаванні окремих образних засобів є несуттєвими для адекватності перекладу у цілому.

Під час нашого дослідження було створено власну робочу класифікацію стратегій передачі колективних відхилень від літературної норми. За основу робочої класифікації таких стратегій було взято стратегії, запропоновані В. Н. Комісаровим. В межах власної робочої класифікації було виділено наступні стратегії: вибіркова передача відхилень від норми мовлення; відмова від передачі відхилень від норми мовлення з подальшою компенсацією; відмова від передачі відхилень від норми мовлення без подальшої компенсації. У Таблиці 2 продемонстровано результати аналізу вживання зазначених перекладацьких стратегій щодо передачі граматичних відхилень при перекладі.

Таблиця 2

Стратегії передачі граматичних відхилень від літературної норми при перекладі

Назва стратегії	Кількість	%
Відмова від передачі відхилень від норми мовлення з подальшою компенсацією	36	68,2
Відмова від передачі відхилень від норми мовлення без подальшої компенсації	17	31,8

мовлення без подальшої компенсації		
Всього	53	100%

Наші спостереження вказують на те що через *системні відмінності* в англійській та українській мовах граматичні відхилення від норми літературної мови не зберігаються, проте вони замінюються лексичними відхиленнями від норми літературної мови, а саме просторіччям. Це робиться для того, щоб зберегти емоційне забарвлення мови персонажа твору. Наприклад:

No 'm, de cow ain' daid (11).

Ні, корова, мем, не здохла (12).

Крім того, спостерігаються випадки, коли граматичні відхилення від норми літературної мови взагалі не передаються у перекладі. Наприклад:

She done have a calf las' night (11).

Вона привела теля (12).

Коли йдеться про лексичні відхилення від норми літературної мови, то ситуація виглядає зовсім інакше. У Таблиці 3 наведені статистичні дані щодо вживаності зазначених стратегій відповідно до лексичних відхилень від літературної норми мови

Таблиця 3

Стратегії при передачі лексичних відхилень від літературної норми у перекладі

Назва стратегії	Кількість	%
Вибіркова передача відхилень від норми мовлення	45	47,2
Відмова від передачі відхилень від норми мовлення без подальшої компенсації	32	33,7
Відмова від передачі відхилень від норми мовлення з подальшою компенсацією	18	19,1
Всього	95	100

У нашому випадку, в обраному матеріалі дослідження майже всі випадки лексичних відхилень, які представлені англійськими просторіччям перекладаються за допомогою лексичних відхилень в українській мові, а саме українських просторічних слів, що яскраво відображають соціальне становище персонажів роману. Наприклад:

Sop dem in de gravy, honeu (11).

Та вмочайте їх у підливу годубонько (12).

Також наявні випадки, коли лексичні відхилення від норми компенсуються за допомогою фонетичних відхилень, тобто різного типу скорочень чи подовжень, що графічно відображені в тексті. Наприклад:

Wurra the day! (36)

Доб'ранку! (12)

Проте в окремих випадках лексичні відхилення не передаються, та не компенсуються ніяким чином у перекладі. Наприклад:

Den she quiet down lak a bird w'en de hawk fly ober (11).

Omodi вона принишкла, мов пташка перед яструбом (12).

У Таблиці 4 наведені приклади використання стратегій у випадках з фонетичними відхиленнями від норми літературної мови.

Таблиця 4

Стратегії при передачі фонетичних відхилень при перекладі

Назва стратегії	Кількість	%
Відмова від передачі з подальшою компенсацією	42	57,8
Вибіркова передача відхилень від норми мовлення	19	24,2
Відмова від передачі без подальшої компенсації	14	18
Всього	75	100

У випадку з фонетичними відхиленнями наявні приклади, коли вони вибірково, але все ж таки передаються у перекладі за допомогою тих самих фонетичних відхилень в українській мові. Це привертає увагу, в тому, числі тому, що в українській мові такі скорочення, як апостроф не використовуються в кінці чи на початку слова навіть у побутовому мовленні.

Ah done tole you an' tole you 'boutgittin' fever frum settin' in de night air wid nuthin' on yo' shoulders (11).

Скі'ки я вам казала, й приказувала, щоб не сиділи на вітрі без шалю, бо вхопите гарячку! (12)

Відомо, що у більшості випадків фонетичні відхилення від літературної норми не передаються, але компенсуються за допомогою лексичних відхилень, а саме української просторічної лексики:

No'm. Nuthin' 'sept one ole sow an' her litter (11).

Ні, мем. Нічогосько, крім одної льохи з поросятами (12).

Також наявні випадки, коли фонетичні відхилення від літературної норми не передаються та не компенсуються у перекладі. Наприклад:

Us ain' lef' Tara (11).

Ми за межі Тари не виходили (12).

Щодо змішаних колективних відхилень від норми літературної мови, то згідно нашого аналізу, в більшості випадках вони не передаються, а компенсуються лексичними відхиленнями від норми української літературної мови. Наприклад:

Yas'm. dat haw sed aid, lyin' dar whar Ah tie him wid his nose in de water bucket he tuhned over (11).

Так, мем, цей кінь подох там, де я його припнув, він лежав, устроївши морду в перекинуте відерце, де була вода (12).

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що найбільш вживаною стратегією, до якої звертався перекладач підчас перекладу обраного нами роману стала відмова від передачі відхилень від норми мовлення з подальшою компенсацією. Проте для передачі лексичних та фонетичних типів відхилень від норми літературної мови у багатьох випадках була

використана стратегія вибіркової передачі колективних відхилень від норми літературної мови.

Зробивши аналіз 322 прикладів, відібраних з роману М. Мітчелл необхідно додати, що з усіх 322 прикладів колективних відхилень від норми літературної мови в оригіналі, у перекладі українською мовою ми побачили, що у 218 (67,6%) випадках в тій чи іншій формі спостерігаються збереження певних відхилень від норми літературної мови. Це також свідчить про те, що під час перекладу перекладач використав стратегію вибіркової передачі колективних відхилень від норми мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в перевод введение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 352 с.
2. Бондаренко К. Л. Лингвокультурні особливості укр. та англ. сленгу / К. Л. Бондаренко: автореф. дис. — Д.: 2007. — 22 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. — М.: Р. Валент, 2012. — 408с.
4. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы — М.: КДУ, 2004. — 240 с.
5. Караваева Т.Л., Мизецкая В.Я., Никулина Е.Л. Нестандартная лексика в оригинале и переводе англоязычных текстов разных жанров // Перевод и интерпретация текста. — М., 1988. — с. 190-197.
6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). — М.: Высшая школа, 1997. — 136 с.
7. Коровушкин В. П. Основы контрастивной социолектологии: автореферат диссертации доктора филологических наук / В. П. Коровушкин — Пятигорск, 2005. — 21 с.
8. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / М. П. Кочерган — 2-ге вид., виправл.і доповн. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2006. — 464 с.
9. Крысин Л. П. Взаимодействие литературного языка и некодифицированных подсистем // Najnowsze dzieje języków słowjańskich. Русский язык, red. Е. Ширяев. — Opole, 1997.
10. Ренкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. — М.: Р. Валент; Издание 2-е, стер., 2006. — 240 с.
11. Mitchell M. Gone with the wind [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://geobestbooks.files.wordpress.com/2015/08/e1839be18390e183a0e18392e18390e183a0e18394e183a2e1839be18398e183a2e183a9e18394e1839ae18398-e183a5e18390e183a0e1839a>
12. Мітчелл М. Звіяні вітром: Роман / Маргарет Мітчелл ; пер. з англ. Р. Доценка. — К. : Вид. група КМ-БУКС, 2016. — 936 с.

Погуляй В., Матузкова О. П.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ РЕАЛІЙ В ДОКУМЕНТАЛЬНІЙ ПРОЗІ

В даній статті розглядаються способи передачі і перекладу історичних реалій на матеріалі книги Сергія Плохого «Брама Європи: історія України від скіфських воєн до незалежності».

Тема української історії наразі є дуже важливою та актуальною для сучасного суспільства, зважаючи на події, що мають місце в нашій країні. Саме це послугувало мотивом для обрання нами теми дослідження.

Іншим фактором стала популярність обраної книги, що в 2016 році зайняла перше місце на Львівському книжковому форумі і була перекладена з англійської на декілька мов. Так як книга охоплює всі епохи в історії України, ми вважаємо доречним проаналізувати реалії, що були використані для того, щоб розповісти світу про дійсність українців на різних етапах їх життя.

Важливим для нашого дослідження вважаємо той факт, що мова оригіналу книги – англійська, хоча автор і українець, що мігрував до США. Слід однак зазначити, що ми аналізували способи передачі реалій української дійсності в англійському оригіналі тексту, адже вважаємо це логічним.

Поняття реалії розглядається багатьма вченими та дослідниками з різних точок зору. Саме тому кожне визначення дещо відрізняється від попереднього, адже автор звертає увагу на той чи інший мовний або лінгвокультурний аспект. Пропонуємо до вашої уваги деякі з визначень.

Лінгвістичний словник О. С. Ахманової, який, на думку деяких знавців, є одним із найповніших в сучасній лінгвістиці [5, 112], дає наступне визначення: «РЕАЛІЇ лат. *realia*. 1. В класичній граматиці різноманітні фактори, що вивчає зовнішня лінгвістика, такі як державний устрій даної країни, історія і культура даного народу, мовненеві контакти носіїв даної мови і т.п. с точки зору відображення їх в даній мові. 2. Предмети матеріальної культури». Звичайно, тут нас цікавить лише перше визначення. [1, 370]. Бачимо, що тут О. С. Ахманова наголошує саме на взаємозв'язку культури та мови.

Автори вітчизняного словника Д. І. Ганич та І. С. Олійник дають лише одне визначення, на нашу думку, дещо не повне: «Реалії (від лат. *realis* – речовий, дійсний) речі, предмети, що існують матеріально і служать основою для номінативного значення слова» [2, 232]. Таке ж визначення знаходимо і в словнику-довіднику Д. Е. Розенталя. [6, 226]. Цікаво, що в деяких лінгвістичних словниках трактування терміну взагалі відсутнє [4, 10]. На нашу думку, це пояснюється тим, що проблему «реалій» почали вивчати лише в середині ХХ століття. Тому словники, що були створені раніше або в той самий час, не встигли зафіксувати термін.

В свою чергу, В. С. Слепович наголошує на важливості реалій при опрацюванні американського та британського варіантів англійської

мови [7, 77]. На його думку, реалії – це ті слова, що відображають особливості мови та мислення. Він пише, що реалії – це те, що «відрізняє їх від нас» [Там же, 79].

Г. Д. Томахін наголошує на зв'язку реалій не лише із побутом та культурою, а із історією і економікою, додаючи, що такий підхід характерний для компаративного лінгвокраїнознавства [9, 15]. Г. В. Терехова звертає увагу на ще одну деталь: «Реалії... на даному етапі розвитку мови перекладу не мають в ній еквівалентів» [8, 37]. Тобто авторка наголошує на такій функції реалії як *тимчасовість*.

Проаналізувавши визначення поняття реалія десятка вчених та дослідників, ми вивели узагальнююче визначення, що вбирає в себе всі аспекти, про які йдеться в наукових працях.

Отже, з точки зору лінгвістики, реалії – це підвид безеквівалентної лексики. Найчастіше вони не мають перекладу на іншу мову одним словом або не мають його на даному етапі розвитку мови перекладу. Запозичуються із мови в мову. Формою реалії є мовний знак (одне слово, номінативні словосполучення, скорочення). Деякі дослідники вносять до переліку реалій власні назви (ономастичну лексику). З точки зору перекладознавства, реалії – це різноманітні слова, національно-специфічний об'єкт або явище як то державний устрій даної країни, історія, культура, економіка, політика, мислення, побут, рутини народу як відображення їх у мові. Реалії є надбанням лише конкретного народу і відсутні у інших. Вони можуть бути як матеріальними, так і духовними, як природним явищем, так і явищем свідомості.

Класифікація реалій С. Влахіна і С. Флоріна [3] стала основою для нашої наукової роботи. Слід зазначити, що «історичні» реалії описують часову приналежність реалій до тієї чи іншої епохи. В нашу виборку увійшло 200 історичних реалій, що відносяться до різних сфер життя українців різних епох. Для нашого дослідження ми обрали розділи 1-11 (С. 20-165), що охоплюють історію від античності до епохи Козаччини включно; 18-22 (С. 263-372) – нова історія України (XX століття); і розділи 25-27 (С. 394-444), що розповідають про найновішу історію – починаючи із кінця 80-х (краху СРСР) і закінчуючи подіями Революції Гідності. Таким чином нам вдалося включити до нашої вибірки реалії різних епох, щоб зробити наше дослідження якомога об'єктивнішим.

Отже, провівши класифікацію знайдених нами реалій ми отримали наступні результати, які представлені в таблиці №1:

Таблиця 1

Класифікація історичних реалій згідно з С. Влаховим та С. Флоріним

Група реалій	Кількість прикладів у %
Суспільно-політичні реалії	59
Етнографічні реалії	23,5
Географічні реалії	17,5
Всього:	100

Розглянемо кожну з груп детальніше. Суспільно-політичні реалії (59%), що складають найбільшу групу, включають в себе наступні тематичні підгрупи:

Соціальні явища

<i>The Orange Revolution</i>	<i>Помаранчева Революція</i>
------------------------------	------------------------------

Народні і патріотичні рухи

<i>The Great Revolt</i>	<i>Велике Повстання, Хмельниччина</i>
-------------------------	---------------------------------------

Організації

<i>Organization of Ukrainian Nationalists (OUN)</i>	<i>Організація Українських Націоналістів (ОУН)</i>
---	--

Політичні діячі:

<i>"Mazepists"</i>	<i>«Мазепісти»</i>
--------------------	--------------------

Також до суспільно-політичних реалій ми віднесли такі підгрупи реалій як **воєнні підрозділи** (*The Sich Riflemen* – Січові Стрільці), **військові звання** (*captain* – сотник), **назви установ** (*The GULAG* – ГУЛАГ), **стани та касты** (*kurkul'* - куркуль), **символи стану** (*Order of the Red Banner of Labor* - Орден Трудового Червоного Прапора), **назви адміністративно-територіальних одиниць** (*Cossak Hetmanate* – Козацька Гетманщина), **частин населених пунктів** (*The Independence square* – Майдан Незалежності), **заклади освіти і центри культури** (*Kyiv Mohila Academy* – Кієво-Могилянська академія).

Наступною за відсотковою кількістю є група **етнографічних реалій** (23,5 %). В неї ввійшли такі групи реалій:

Предмети мистецтва

<i>History of the Rus'</i>	<i>Історія Русів</i>
----------------------------	----------------------

Організація праці

<i>"Putr out grain" agenda</i>	<i>План з «викачування» зерна</i>
--------------------------------	-----------------------------------

Побут:

<i>Dowries</i>	<i>Посаг</i>
----------------	--------------

Знаряддя праці:

<i>Plough, plow</i>	<i>Плуг</i>
---------------------	-------------

Посуд:

<i>Drinking cup</i>	<i>Кубок</i>
---------------------	--------------

Оселя:

<i>Wagon</i>	<i>Кибитка</i>
--------------	----------------

Також в цю групу увійшли такі підгрупи: **антропоніми** (*Kyiv* – Київ), **свята** (*Pokrova* – Покрова), **гроші** (*Hryvnia* – Гривня), **служителі** (*Metropolitan of all the Rus'* - Метрополит всія Русі), **транспорт** ("seagulls" (*chaiky*) – чайки), **прізвиська** (*Bat'ko, or father* - батько), **метафори** ("Breadbasket of Europe" – Житниця Європи).

Найменша група представлена **географічними реаліями** (17,5%). Цікаво, що назви держав, які ті мали в той чи інший момент історії, С. Влахів і С. Флорін пропонують віднести до підгрупи **адміністративно-**

територіального поділу, що ми і зробили. Таким чином, географічні назви складають і окрему групу і називають окремий тип реалій:

<i>Transcarphthia</i>	<i>Закарпаття</i>
-----------------------	-------------------

Також до групи входять: *етноніми* (*Liakhs [Poles]* – *Ляхи*), *ендеміки* (*millet* – *просо*).

Розподіливши обрані реалії по групам, ми переходимо до аналізу способів передачі реалій. Кількісні висновки, до яких ми прийшли, можна розглянути в таблиці № 2.

Таблиця № 2

Способи передачі реалій

Спосіб передачі реалії	Кількість прикладів у %
Калька	42
Транслітерація	13,6
Функціональний аналог	11,8
Комбінований переклад	9,9
Традиційний ономастичний переклад	8,4
Освоєння	5,2
Напівкалька	4,7
Практична транслітерація	2,3
Опис	1,4
Транскрипція	0,5
Всього:	100

Найоб'ємнішу групу складають реалії, що передаються за допомогою *кальки*. Логічним є те, що дані реалії належать до різних груп класифікації. Як то, наприклад, назви літературних творів:

<i>«Primary Chronicle» or «The Tale of Vugone Years»</i>	<i>«Початковий літопис» або «Повість минулих літ»</i>
--	---

Або історичних подій (соціальних явищ):

<i>The Great Revolt</i>	<i>Велике повстання</i>
-------------------------	-------------------------

Цікаво, що остання реалія в українському тексті має інший варіант – «Хмельниччина», а в англійському перекладається все також *The Great Revolt*. Тобто тут перекладач вдавня до способу функціонального аналогу.

Органи влади, характерні саме для української історії, зазвичай перекладаються також за допомогою кальки, адже на відміну від того ж слова *Сейм (Diet)* не мають інтернаціонального розповсюдження, і традиційний спосіб передачі тут не може бути застосований.

<i>Supreme Ukrainian Council</i>	<i>Головна Українська рада</i>
----------------------------------	--------------------------------

Так само перекладено і назви організацій, партій, рухів.

Цитати та метафори зазвичай перекладаються саме через калькування.

<i>“Breadbasket of Europe”</i>	<i>Житниця Європи</i>
--------------------------------	-----------------------

Калькування застосовується і при передачі реалій, що називають природні зони і навіть держави:

<i>Kyivan Rus</i>	<i>Київська Русь</i>
-------------------	----------------------

Згідно із С. Влаховим і С. Флоріним, основні два прийоми при передачі реалій це власне переклад і **транслітерація**. Останній спосіб також достатньо широко представлений в нашому дослідженні.

Наприклад, реалії, що відображають побут:

<i>Kurhany</i>	<i>Кургани</i>
----------------	----------------

Важливим для нашого дослідження є той факт, що в іншій частині тексту кургани перекладаються як *townds*, тобто функціональним аналогом, а це значить, що при передачі реалій не існує єдиного вірного рішення.

Реалії, що відображають організацію праці та звичаї різних епох, так само як і назви деяких установ, стану людей, військові звання, антропоніми та назви носіїв влади також можуть передаватися через транслітерацію. Цікаво, що назви газет, декілька прикладів яких ми зустріли в нашому дослідженні, майже ніколи не передаються лише транслітерацією. Зазвичай, вони додатково пояснюються через кальку.

Частіше за всього, **функціональний аналог** використовується при перекладі предметів побуту та знарядь праці, адже в основному кожен з них має свій аналог в іншій культурі, задача перекладача лише знайти потрібні кореляції. Наприклад:

<i>Plough, plow</i>	<i>Плуг</i>
---------------------	-------------

Деякі адміністративно-територіальні та військові одиниці також мають функціональний аналог в інших культурах. Це ж стосується деяких звичаїв і станів.

<i>Palatinate</i>	<i>Восводство</i>
<i>Rus' nobles</i>	<i>Руська шляхта</i>

Комбінаторний спосіб може включати в себе комбінацію будь яких способів передачі реалій. Так, функціональний аналог дуже часто поєднується із калькою, як в наступному прикладі:

<i>Semifree serfs</i>	<i>Напіввільні смерди</i>
-----------------------	---------------------------

Слід сказати, що деякі реалії потребують комбінації не двох, а трьох прийомів для їх передачі. Наприклад, поєднання напівкальки, транслітерації і пояснення (тлумачення):

<i>The Great Ukrainian Famine (in Ukrainian, the Holodomor)</i>	<i>Великий Голод «Голодомор»</i>
---	----------------------------------

До нашої виборки були включені деякі приклади традиційного **ономастичного перекладу**. В основному, це назви природних зон і земель, які починаючи із античних часів мали історичну конотацію. Наприклад:

<i>Podolia</i>	<i>Поділля</i>
----------------	----------------

Близьким до функціонального аналогу є прийом **освоєння**. На нашу думку, основною відмінністю між цими способами є те, що освоєння застосовується, коли в культурі, на мову якої перекладають, відсутній прямий аналог референта.

<i>General council</i>	<i>Чорна рада</i>
------------------------	-------------------

Близький до калькування, але не такий численний своїми прикладами, спосіб **напівкалькування** також зустрічається в нашому дослідженні.

"Come, and you will see"

«Прийди і виждь»

Схожим до способу транслітерації є *практична транслітерація*.

До наступного прийому передачі реалій – *опису* (або поясненню, тлумаченню) – перекладачі вдаються найрідше всього і тільки тоді, коли не можливо застосувати жоден з приведених способів.

New Economic Policy

Нен

Важливо зазначити, що деякі абрєвіатури, що ми їх приводили вище, в англійському тексті зберегли форму саме абрєвіатур. У цьому випадку, три букви *НЕН* нічого не скажуть іноземцю, в той час, коли скажуть багато українцю (на відміну від того ж *The GULAG* – відомого на весь світ і який став вже реалією інтернаціональною).

Проаналізувавши всі три групи, можемо зробити висновок, що для деяких епох української історії притаманні ті чи інші реалії. Так наприклад, для епохи Козаччини характерні військові реалії, для часів СРСР – назви установ, а для нещодавнього сьогоднішнього – суспільних явищ та подій. Назви організацій було знайдено в розділах про ХІХ та початок-середину ХХ століть.

Для різних епох української історії все ж таки характерні ті чи інші особливі способи перекладу. Так, для епохи Козаччини – це функціональний аналог або освоєння, для радянської дійсності – пояснення, а для сьогоднішнього – калькування.

Отже, можемо зробити один головний висновок: наша виборка включає в себе головні віхи в історії розвитку українського суспільства. Таким чином, вона стане у нагоді при необхідності перекладати українські історичні реалії. Загальні положення, що ми вивели про переклад реалій тих чи інших епох, також стануть корисними для перекладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М.: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. — К.: Вища школа, 1985. — 360 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. — 343 с.
4. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / Марузо Ж. – М.: Издательство иностранной литературы, 1960. – 436 с.
5. Попова Л. В. Словари лингвистических терминов: проблемы и перспективы // Вестник челябинского государственного университета. – Челябинск, 2010. – Вып.48. – С. 111-114.
6. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. Пособие для учителя. — 3-е изд., испр. и доп. — М.: Просвещение, 1985. — 399 с.
7. Слепович В.С. Настольная книга переводчика с русского языка на английский. – Мн.: ТетраСистемс, 2006. – 304 с.

8. Терехова Г.В. Теория и практика перевода: Учебное пособие. Оренбург: ГОУ ОГУ, 2004. –103 с.
9. Томахин Г. Д. Америка через американизмы / Томахин Г. Д. – М.: Высш. школа, 1982. – 256 с.
10. Хэмп Э. Словарь американской лингвистической терминологии. Пер. с англ. и доп. В. В. Иванова. Под ред. и с предисловием В. А. Звегинцева. — М.: Прогресс, 1964. — 264 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЄСЛІВ РУХУ «COME» ТА «GO»
З АДВЕРБІАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ**
(на матеріалі роману Дж. К. Ролінг «Несподівана вакансія» та його
перекладів російською та українською мовами)

Фразові, або адвербіальні, дієслова посідають важливе місце в дієслівній лексиці сучасної англійської мови. Про це свідчить той факт, що їхня кількість у мові невинно зростає. Завдяки своїй стислості та експресивності фразові дієслова надають мові більшої виразності. Саме тому деякі фразові дієслова вживаються частіше, ніж синонімічні їм «прості» дієслова. Вони є загальноновживаними не тільки у повсякденному житті, а й у художній літературі, ЗМІ та офіційно-ділових відносинах. Так, ними насичена мова художніх творів, газет, журналів, інтернет-видань, теле- та радіопередач; їх також можна зустріти в текстах деяких юридичних документів.

Крім того, фразові дієслова є специфічним явищем, яке не має аналогу в російській та українській мовах. Тому, з точки зору перекладу, адвербіальні дієслова являють собою складне, але у той же час цікаве завдання для перекладача, якому нерідко доводиться використовувати творчий підхід для адекватної передачі значення фразового дієслова.

Фразові дієслова – один із найскладніших лексико-граматичних аспектів англійської мови, зважаючи на свою велику різноманітність і наявність зазвичай декількох лексичних значень: від буквальних (які впливають із значень дієслова і прислівника або прийменника) до ідіоматичних (стійких поєднань, значення яких не виводиться зі значень їхніх компонентів) [2, 3].

Фразові дієслова являють собою стійкі поєднання дієслова та прислівника, дієслова та прийменника або дієслова з прислівником та прийменником одночасно. Фразові дієслова складаються з двох або трьох слів. До складу більшості з них входять два слова, перше з яких є базовим дієсловом високої частотності вживання (be, bring, come, get, give, go, look, put, take, turn та ін.), а друге – постпозитивом, чи післялогом. Постпозитивний (адвербіальний) елемент може виражатися одним або декількома прислівниками та/або прийменниками. Прикладами типових фразових дієслів є «go on», «deal with», «give up», «find out», «put down», «see off» та багато інших. Одне й те ж базове дієслово в поєднанні з різними постпозитивами може утворювати різні фразові дієслова, значення яких іноді ідіоматично, а іноді складається безпосередньо зі значень складових частин. Так, наприклад, значення фразового дієслова «come back» («повертатися») впливає зі значень слів, що входять до його складу (to come – приходити, back – назад), у той час як значення фразового дієслова «put out» («гасити») не відповідає значенням його складових елементів (to put – класти, out – поза).

Важлива роль в утворенні фразового дієслова відводиться його другому компоненту – постпозитиву (післялогу). У складі фразових дієслів

постпозитиви виконують важливу функцію: несуть змістове навантаження, уточнюють, підсилюють значення слів, змінюють їх. Дієслово може змінюватись, а постпозитив, як правило, залишається незмінним у складі фразового дієслова, тому слід зазначити, що кількість постпозитивів, що приєднуються фразовими дієсловами, безпосередньо залежить від просторової активності суб'єкта або об'єкта дії. Саме тому спостерігається найбільша кількість дієслів руху, дієслів фізичної дії та дієслів зорового сприйняття [6].

Фразові дієслова можуть виражати рух, характер дії, перехід з одного стану в інший, спонукання до дії або бездіяльності і т. ін., але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, яке міститься в самому дієслові.

Через своєрідність семантики фразові дієслова становлять значну трудність для перекладу. Оскільки в цих дієсловах наявні одночасно два значення (одне з них виражає дію, а інше його характеризує), під час їх перекладу дуже часто доводиться вводити додаткове слово і навіть слова, а іноді вдаватися і до заміни частин мови. Тільки таким шляхом можна повністю передати російською чи українською мовами всі значення адвербіального дієслова. Наприклад, якщо адвербіальні дієслова виражають рух і його характер, то зазвичай вони перекладаються дієсловами з якими-небудь обставинними словами, що передають характер цієї дії.

Отже, оскільки в російській і українській мовах немає аналогічного явища, перекладачу доводиться шукати способи адекватної передачі значення адвербіальних дієслів, яка зазвичай досягається за допомогою лексичних і граматичних замін. Стислість і лаконізм виразу, створювані за допомогою фразових дієслів, зазвичай втрачаються, оскільки під час перекладу часто доводиться вводити додаткові слова. Але повнота їх значення, безумовно, може бути збережена в перекладі і передана іншими засобами – часто описовим шляхом [1, 164].

Зупинемося на особливостях передачі адвербіальних дієслів руху «come» та «go» відповідно до таких способів перекладу, як словникові відповідності, контекстуальні заміни і нульовий переклад.

Нами було проаналізовано 319 випадків перекладу дієслова «come» і 386 випадків перекладу дієслова «go» у перекладах роману Дж. К. Ролінг «Несподівана вакансія» російською (здійснений О. Петровою) та українською (здійснений В. Морозовим та Т. Малковичем) мовами.

Найбільш частотними способами передачі семантики адвербіальних дієслів come та go є такі способи, як словникові відповідності та контекстуальні заміни. Причому порівняння двох перекладів у багатьох випадках продемонструвало відмінності у декодуванні семантики оригіналу. Це свідчить про синтез об'єктивних та суб'єктивних факторів у процесі перекладу.

Neighbours were **coming out onto** their doorsteps, a fascinated audience to Terri's meltdown (3, 356).

Соседи **выскочили из** своих домов; поражённая публика наблюдала за истерикой Терри (4, 547).

Сусіди один по одному **виходили з** будинків і вражено спостерігали за істерикою Террі (5, 517).

У даному прикладі ми бачимо, що російський перекладач переклав адвербіальне дієслово «coming out onto» за допомогою контекстуальної заміни «выскочили», у той час як український перекладач використав словникову відповідність – «виходили». Крім того, обидва перекладача зберегли сему руху. Адвербіальний компонент «out», який вказує на напрямок руху, правильно відображений в обох перекладах і переданий префіксом «ви-». Однак перекладачі по-різному трактують швидкість руху: «выскочили» – «виходили». Ці відмінності в інтерпретації семантики дієслова «come» в російському та українському перекладах свідчать про велике значення суб'єктивного фактора в процесі перекладу.

'I meant to call,' she lied, 'but we hadn't slept, we spent almost the whole night at the hospital, then we had to **go straight out to work** (3, 94).

Хотела к тебе зайти, – солгала она, – но мы глаз не сомкнули – считай, всю ночь провели в больнице, а утром я **помчалась** на работу (4, 149).

Я збиралася зателефонувати, — збрехала вона, — але ми зовсім не спали, цілу ніч провели в лікарні, а тоді одразу мусили **їхати** на роботу (5, 140).

Даний приклад демонструє, як під впливом прислівника «straight», що виражає поспішність, невідкладність, на сему напрямку руху («out to») нашаровується сема «швидкість руху». Перекладачам вдалося зберегти це значення і адекватно передати його під час перекладу російською та українською мовами: «помчалась» – «їхати». Причому в українському перекладі на швидкість руху вказує інтенсифікатор «одразу».

Крім власне значення руху як переміщення в просторі семантична структура дієслова «go» містить у собі також інші семми. Так, у сполученні з післялогом «on» дієслово «go» може набувати значення, що відповідають словниковим варіантам «відбуватися», «траплятися» і «тривати», «продовжуватися». Наприклад:

1) 'Miss Harvey! Your class is making an almighty racket. What's **going on**?' (3, 91)

Мисс Харві! У вас в класі невообразимый шум. Что **происходит**? (4, 145)

Міс Гарві! У вашому класі справжній розгاردіяш. Що **відбувається**? (5, 136)

2) **On and on went** the call, until at long last Parminder said goodbye and cut the connection (3, 232).

Телефонный разговор мог **продлиться до бесконечности**, но в какой-то момент Парминдер всё же распрощалась и повесила трубку (4, 364).

Розмова **тривала ще дуже довго**, але, нарешті, Парміндер попрощалася й поклатла слухавку (5, 348).

They **came briskly down** the carpeted aisle: Aubrey, tall, thin and balding in his dark suit, Julia with her light-red hair pulled back into a chignon (3, 115).

Те **заспешили** по голубой дорожке: высокий, худой, лысоватый Обри, одетый в тёмный костюм, и Джулия, чьи бледно-рыжие волосы были стянуты на затылке в низкий пучок (4, 183).

Ті **одразу квапливо закрокували** голубим килимом: Обрі, в темному костюмі, високий, худий і лисіючий, і Джулія, рудувате волосся якої було зібране на потилиці в шиньйон (5, 173).

Аналіз обох перекладів демонструє значні відмінності в способах передачі семантики дієслова «come»: в російському перекладі використовується спосіб контекстуальної заміни, а в українському перекладач властєється до словникової відповідності, зберігаючи в перекладі сему руху і сему «швидкість руху», що міститься в прислівнику «briskly». Крім того, в російському перекладі експліцитна сема руху набуває статусу імпліцитної, а прислівнику «briskly» відповідає префікс «за-». На наш погляд, український переклад точніше передає семантику оригіналу.

Fats would have liked to fight, and then to **go about** his normal life, and if anyone knew it would be because they had glimpsed him by chance (3, 58).

Пупс хотел бы подраться и преспокойно **жить** дальше; узнать о его подвигах мог бы лишь случайный свидетель (4, 92).

Жирко волів би після сутички **поводитися** так, мовби нічого не сталося, і якби хтось про це довідався, то лише випадково (5, 86).

У даному випадку перекладачі по-різному інтерпретували дієслово «go about», використавши при цьому контекстуальні заміни «жить» і «поводитися». Під впливом контекстуального партнера «life» сема руху погашається, а на передній план виходять семи «жити» і «поводитися».

Різні, хоч і схожі за змістом, контекстуальні заміни були використані перекладачами в наступних прикладах. Під впливом контексту сема руху нівелюється:

Whether he would have **gone through with** it if Fats had not been watching, he would never know (3, 176).

Неизвестно ещё, **решился бы** он на такое дело или нет, не будь рядом Пупса (4, 278).

Чи **зробив би** він це, якби поруч не було Жирка? (5, 266)

Andrew left Sukhvinder to **come up with** a lie (3, 320).

Эндрю предоставил Сухвиндер что-нибудь **наврать** (4, 495).

Ендрю залишив Суквіндер, щоб та щось **понавигадувала** (5, 468).

Тут, як бачимо, під впливом контекстуального партнера «a lie» під час перекладу дієслова «come up with» сема руху погашається, а на перший план виходить сема «брехати»: «наврать» – «понавигадувала».

У наступному прикладі стилістично нейтральному адвербіальному дієслову «come forward» в українському перекладі відповідає таке ж нейтральне, контекстуально зумовлене дієслово «виникнуть», а в російському перекладі – стилістично забарвлений «прорежется»:

It's possible, once details hit the website, someone else'll **come forward** (3, 132).

Возможно, ещё кто-нибудь **прорежется**, когда на сайте появятся детали (4, 212).

Можливо, коли всі подробиці з'являться на веб-сайті, **виникнуть** ще якісь охочі (5, 202).

Трапляються випадки, коли перекладачі не використовують ані словникові відповідності, ані контекстуальні заміни, а замість цього відмовляються від передачі значення лексичної одиниці оригіналу в перекладі внаслідок її семантичної надмірності. Такий спосіб перекладу називається **нульовим перекладом**.

Розглянемо приклади використання нульового перекладу:

'Yeah, I probably **come from** a family like yours,' said Fats (3, 184).

Возможно, моя настоящая семья вроде твоей, – предположил Пупс (4, 290).

Ага. Мабуть, я з такої ж родини, як і в тебе, – мовив Жирко (5, 277).

У російському варіанті перекладу відбулася граматична трансформація (заміна членів речення): додаток «a family» змінив свою синтаксичну роль і перетворився в підмет. Крім того, в обох перекладах повне англійське речення змінилося неповними. Предикат, виражений фразовим дієсловом «come from», пропускається, що на практиці трапляється досить часто.

Наступний приклад цікавий тим, що в російському перекладі лексичне опущення поєднане з явищем субстантивації («come in» – «появление»):

Their registration teacher sat at her desk, marking people present as they **came in** (3, 26).

Дежурная учительница отмечала ребят по мере их появления (4, 37).

Учителька відмічала новоприбулих в журналі реєстрації (5, 35).

Бувають випадки, коли опущення дієслова спричиняється не об'єктивними (семантична чи граматична надмірність), а суб'єктивними факторами:

Only the previous evening Ruth had said brightly, 'The boys will **go through** Pagford and post your pamphlets for you.' (3, 174)

Накануне вечером Рут бодро пропонувала: «Мальчики разнесут твои листовки по домам» (4, 275).

Учора Рут запропонувала йому: «Нехай хлопці **пройдуться** Пегфордом і повкидають у поштові скриньки твої брошури» (5, 263).

Як бачимо, автор російського перекладу вирішив вдатися до прийому опущення, тоді як український перекладач використав словникову відповідність.

Отже, аналіз усіх слововживань дієслів «come» та «go» з адвербіальним компонентом демонструє високу частотність двох способів перекладу: на рівні словникових відповідностей та контекстуальних заміни, причому перший спосіб є більш частотним. Аналіз способів перекладу даних адвербіальних дієслів також продемонстрував синтез об'єктивних та суб'єктивних факторів процесу перекладу. Суб'єктивний фактор частіше за все проявився під час перекладу на рівні контекстуальних заміни та нульового перекладу.

Кількісні показники способів перекладу адverbіальних дієслів у досліджуваному творі представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Способи перекладу	Кількість випадків для дієслова «come»	%	Кількість випадків для дієслова «go»	%
Словникові відповідності	151	47	200	52
Контекстуальні заміни	136	43	168	43
Нульовий переклад	32	10	18	5

ЛІТЕРАТУРА

1. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский = Learn to Translate by Translating from English into Russian: учеб. пособие. – Минск : Новое знание, 2008. – 287 с.
2. Митрошкина Т. В. Английские фразовые глаголы : учебный справочник. – Минск : ТетраСистемс, 2011. – 96 с.
3. Стасишин І. Особливості вживання постпозитивів у фразових дієсловах // Електронний ресурс. Режим доступу : <http://intkonf.org/stasishin-i-lopatyuk-ni-osoblivosti-vzhivannya-postpozitiviv-u-frazovih-dieslovah/>
4. Rowling J. K. The Casual Vacancy / J. K. Rowling. – Lnd. : Little, Brown and Company, 2012. – 370 p.
5. Роулинг Дж. К. Случайная вакансия / Дж. К. Роулинг; [пер. с англ. Е. Петровой]. – М. : Иностранка, 2013. – 512 с.
6. Ролінг Дж. К. Несподівана вакансія / Дж. К. Ролінг; [пер. з англ. В. Морозова, Т. Малковича]. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2013. – 543 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ
РОЗДІЛОВИХ ПИТАНЬ
(на матеріалі художнього тексту)**

Розділове питання – це граматична структура, в якій судження або імператив перетворюються на питання, шляхом додавання в кінець речення маленького «хвостика» («тег»). Розчленовані питання дуже часто використовуються у розмовній англійській. Структура речення такого типу дуже проста і, зазвичай, в нас не виникає труднощів у використанні цих питань. Та під час дослідження ми знайшли чимало особливостей та тонкощів, з якими знайомі носії англійської мови і з якими нам буде дуже цікаво ознайомитися та використовувати їх у майбутньому. Під час нашого дослідження ми побачили, що, наприклад, інтонація та структура такого речення грає дуже велику роль у його значенні.

Актуальність дослідження зумовлена дуже незначним ступенем розкриття проблеми перекладу розділових питань (у іншій термінології – «тег-питань») з англійської на російську мову. При цьому переклад розділових питань на матеріалі оповідань Р. Бредбері здійснюється вперше.

Дослідження проводилось **на матеріалі** романів та оповідань відомого письменника-фантасту Рея Бредбері «451 градус по Фаренгейту», «Вино из одуванчиков», «Марсианские хроники» та збірки оповідань «Человек в картинках» та їхнього російського перекладу, виконаного Е. Кабалеvською, Н. Галь, Т. Шинкар, Л. Ждановою.

Теоритично-методологічною базою дослідження послуговували роботи таких вчених як Е.Е. Ізраїлевич, К.Н. Качалова, В.С. Виноградов та Л. Г. Александер.

В англійській мові питання традиційно розділяються на два типи: загальні та спеціальні (*general questions* та *special questions*). До складу загальних питань входять **розділові питання**, які і знаходяться в фокусі нашого дослідження.

Як зазначаються Е.Е. Ізраїлевич та К.Н. Качалова, розчленоване питання є стверджувальне або негативне оповідне речення, до якого приєднане коротке загальне питання, що складається з відповідного займенника і того допоміжного або модального дієслова, який входить до складу присудка розповідного речення. Якщо присудок стоїть в позитивній формі, тобто коли в його складі немає допоміжного дієслова, то в короткому питанні вживаються відповідно форми **do (does)** чи **did**: *You speak French, don't you? He hasn't turned from Leningrad yet, has he?*[1,37]

Серед типів розчленованих питань виділяються наступні:

1. З допоміжними дієсловами. В кінці речення (у тезі) використовується одне й те саме дієслово, що і в основній частині речення. Якщо це допоміжне дієслово («be», «have»), то тег також використовує допоміжне дієслово [4:], наприклад: *They've gone away for a few days,*

haven't they?

2. Без допоміжного дієслова. Якщо основна частина речення не має допоміжного дієслова, тег використовує відповідну форму дієслова «do», наприклад: *I said that, didn't I?*
3. З модальними дієсловами. Якщо в основній частині речення є модальне дієслово, тег використовує те саме модальне дієслово, наприклад: *They couldn't hear me, could they?*
4. З «I am». В такому випадку, тег буде виглядати як: «aren't I?»
наприклад, *I'm the fastest, aren't I?*

Важливо додати, що тег не обов'язково повинен бути розміщений в самому кінці речення. Але він й не може йти спочатку. Наприклад: *It seems a shame to break it up, doesn't it, when it's so good* [4,51].

Теги – це не зовсім питання, але це спосіб попросити сторонню особу прокоментувати та висловити свою думку. Для систематизації та аналізу способів перекладу розчленованих питаннях видається важливим є вивчення інтонації та значення інтонації у розділових питаннях.

Перш за все, розділові питання можуть бути «справжніми», коли ми дійсно хочемо почути відповідь, та «не справжніми», коли ми вже знаємо відповідь на своє питання та просто хочемо уточнити, що співрозмовник згоден [5].

Якщо розділове питання – це справжнє питання, то ми використовуємо інтонацію, що підвищується. Тон голосу в такому випадку поступово підвищується. Приведемо такі приклади:

You will do it quickly, won't you? (тобто ми справді не знаємо, зробить він це, чи ні);

John and Mark aren't English, are they? (ми справді не знаємо, англійці вони чи ні).

Якщо ж відповідь нам вже відома, ми використовуємо спадаючу інтонацію. У цьому випадку ми бажаємо щоб бесіда «м'яко текла», та тон голосу поступово падає. Приведемо декілька прикладів:

We've seen that film, haven't we? (ми знаємо що вже бачили цей фільм, але хочемо отримати згоду та підтримати бесіду);

Paul doesn't like mushrooms, does he? (ми вже знаємо, що він не любить гриби).

Розділові питання можуть включати в себе різноманітні емоції та спонування, які також необхідно брати до уваги.

1. Твердження – заперечення/ заперечення – твердження: фактична інформація.

Як вже зазначалося вище, коли розділове питання ставиться з підвищеною інтонацією, воно є «справжнім» питанням та передбачає відповідь Так/Ні. Проте, досить часто розділові питання ховають у собі не тільки прості питання з односкладною відповіддю, але й можуть висловлювати здивування, злість, інтерес тощо. Наведемо декілька прикладів:

You left the gas on, didn't you? (ми не знаємо чи залишив він включений газ вдома чи ні)

You didn't leave the gas on, did you? (ми сподіваємося, що він не залишив газ включеним)

You couldn't do me a favor, could you? (ми сподіваємося, що він все ж таки зможе)

2. Твердження – заперечення/ заперечення – твердження: підтвердження. Коли розділові питання задаються зі спадаючою інтонацією, вони більш схожі на твердження. Спадаюча інтонація вказує на більшу впевненість. За допомогою розчленованих питань ми хочемо щоб нам підтвердили те, що ми

вважаємо правдою. Наведемо декілька прикладів:

Твердження – заперечення передбачає позитивне підтвердження:

You locked the door, didn't you? (передбачається, що він закрив двері). Правильна відповідь на це питання (якщо він все ж таки закрив двері) має виглядати так: *Yes, I did.*

Заперечення – твердження передбачає негативне підтвердження:

You didn't lock the door, did you? (передбачається, що він її не закрив). Правильна відповідь (якщо все ж таки не закрив) має виглядати так: *No, I didn't.*

3. Твердження-твердження: підтвердження та ін.

Розділові питання по формі твердження-твердження з підвищеною інтонацією іноді задаються з метою підтвердження того, що вже відомо, із дружнього інтересу та цікавості [5]. Наприклад:

So she's getting married, is she? (тобто ми знаємо, що вона виходить заміж, але із цікавості хочемо дізнатися більше = розкажи мені більше!) – *Yes, she's got engaged to a doctor. The wedding is in June. etc.*

Водночас, розчленовані питання по формі твердження-твердження зі спадаючою інтонацією часто ховають у собі почуття розчарування. Наприклад:

You sold that lovely bracelet, did you? (нам прикро, що вона продала той гарний браслет).

Розділові питання по формі «твердження-твердження» також можуть висловлювати менш дружні почуття, такі як недовіра, несхвалення та навіть погроза. У кінці висловлювання інтонація падає та підіймається на самому тезі [5;]. Відповідь у даному випадку не передбачається. Наведемо декілька прикладів:

I'll get my money back, will I? (можливе незадоволення, іронію та може навіть погрозу)

So you thought you'd fooled me, did you? (можливе сильне незадоволення, можливо іронію чи навіть погрозу).

Проаналізувавши 102 розділових питання, відібраних методом суцільної вибірки з залученого матеріалу дослідження, ми дійшли висновку, що розділові питання виконують три основних функції:

1. Уточнення – 89% від загальної кількості питань.

You're a new neighbour. aren't you? (6,2) – *Вы, очевидно, наша новая соседка?* (11,5)

2. Емоційне забарвлення – 7%

Oh, Elmira, look at yourself at last, won't you?(7,63) – *Нет, вы только поглядите на себя, Эльмира!* (12,72)

3. Ввічливість – 4%

My dear, you never will understand time, will you?(8,23) – *Дорогая, ты никак не можешь понять, что время не стоит на месте* (13,28).

У нашій роботі ми також зустріли низку прикладів, де зустрічалася «американська тенденція», що панує в усному мовленні мешканців США, в якій спостерігається порушення граматичної норми, а саме узгодження форми дієслова *do* з займенником третьої особи однини у теперішньому часі:

United Cigar Store man smokes cigars, don't he? (9,19) – *Ведь хозяин табачной лавочки курит, правда?* (14,24)

Дослідження теоретичної літератури з досліджуваної теми виявило, що в роботах вчених-перекладознавців майже не було приділено уваги перекладу розділових питань. Тому нами було розроблено власну робочу класифікацію способів перекладу такого типу питань. Відправною точкою систематизації способів перекладу розділових питань стало їхнє збереження або незбереження в тексті перекладу.

Отже нами було виокремлено такі способи перекладу:

- 1) збереження питання;
- 2) опущення питання;
- 3) опущення з подальшою компенсацією;
- 4) трансформація у питальне речення;

У Таблиці 1 систематизовано дані, отримані в результаті якісно-кількісного аналізу відібраних прикладів щодо способів передачі розділових питань в тексті перекладу.

Таблиця 1

Способи передачі розділових питань

Спосіб передачі	Кількість	%
Збереження питання	39	39
Питальне речення	32	32
Опущення питання	17	17
Опущення з компенсацією	14	14
ВСЬОГО	102	100

Отримані статистичні дані вказують на те, що в перекладах романів та оповідань Р. Бредбері найчастотнішим способом передачі розділових питань є їхнє збереження, що спостерігалось у 39% випадків. Наведемо декілька прикладів:

By the time the consequences catch up with you, it's too late, isn't it, Montag?(6,106) – *Когда уже дошло до последствий, так разговаривать поздно, правда, Монтег?* (11,117)

And it landed this afternoon, didn't it?(8, 90) – *Сел сегодня, под вечер, да?* (13,101)

Nothing's going to happen, is it?(9,44) – *Ничего ведь не случится, верно?* (14,47)

На другому місці, виходячи з результатів, виявилась передача за

допомогою питальних речень. Випадки такого перекладу складають 32% від загальної вибірки. Наприклад:

Captain Betty knows you've got it, doesn't he?(6,34) – *Ведь брандмейстер Битти знает об этой книге?* (11,38)

Kind of alone out here, aren't you, Pop?(7, 121) – *Не одиноко здесь тебе, папаша?* (12,127)

You will help me keep him here this time, won't you?(7,146) – *Ты ведь сможешь мне удержать его дома на этот раз?* (12,153)

Опущення питання було виявлене у 17% випадків перекладу. Наприклад:

They sure grow 'em green on Mars, don't they?(7, 78) – *Ну и чудачки же вы там, на Марсе!* (12,83)

They'd put you in jail, wouldn't they?(7, 120) – *Но ведь тебя посадят в тюрьму* (12,127).

It had summed up everything, hadn't it?(8, 174) – *Он подвёл итог* (13,180).

На такий спосіб перекладу, як опущення з компенсацією припадає 14% від усієї вибірки. Наведемо декілька прикладів:

You don't fire at a funeral train, now do you, boys? do you?(9,93) – *А разве можно стрелять в похоронную процессию, как вы скажете, ребята? Разве это можно?* (14,99)

But I don't think it's social to get bench of people and then not let them talk, do you?(8,90) – *Но собрать всех в кучу и не давать никому слова сказать – какое же это общение?* (13,98)

He wasn't much, was he?(7,87) – *Да уж хорош был, нечего сказать!*(12,95)

Таким чином, нами були розглянуті особливості функціонування розділових питань в англійському реченні та способи їхньої передачі при перекладі. Отримані дані свідчать про те, що у перекладі розділове питання, здебільшого, зберігається (39%). Трансформація розділового питання в питальне речення спостерігається у 32%. Найменш поширеними способами передачі розділових питань є й опущення питання та опущення з подальшою компенсацією – 17% та 14% відповідно.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Kazakov K. N.* Израилевич Е. Е. Практическая грамматика английского языка : В 2-х т. Т2. К.: Методика, 2003 г. – 3004 с.
2. *Alexander, L. G.* (2001). Longman English Grammar –London: Longman.
3. *Hamid, I.* (2011). The Tag Questions In American And British English.

Retrieved April, 06, 2013.

4. Question tags. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.tu-chemnitz.de/phil/english/sections/ling/Question_tags.htm
5. Tag Questions [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.englishgrammarsecrets.com/questiontags/menu.php>
6. Ray Bradbury. Fahrenheit 451. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://knigger.org/bradbury/fahrenheit_451/lang/en/
7. Ray Bradbury. The Martian Chronicles [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-libra.ru/read/254902-the-martian-chronicles.html>
8. Ray Bradbury. The Illustrative man [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-libra.ru/read/313062-the-illustrated-man.html>
9. Ray Bradbury. Dandelion wine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-libra.ru/read/142691-dandelion-wine.html>
10. <http://e-libra.ru/read/142691-dandelion-wine.html>
11. Брэдбери Р. 451 градус по Фаренгейту. – М. : Эксмо ; СПб. : Domino, 2014. – 240 с.
12. Брэдбери Р. Марсианские хроники [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://knigger.org/bradbury/the_martian_chronicles/
13. Брэдбери Р. Человек в картинках [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://knijky.ru/books/chelovek-v-kartinkah>
14. Брэдбери Р. Вино из одуванчиков. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.bradbury/DandelionWine

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ЗВЕРТАНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ

Пропонована стаття присвячена особливостям передачі звертань при перекладі художнього тексту, а саме роману американського письменника Ріва Рорланда «Персі Джексон та Викрадач Блискавок».

З самого початку становлення та розвитку перекладознавства вчених та мовознавців цікавило питання визначення звертань, зарахування їх до певного типу лексички, а також встановлення способів їх перекладу. Такий інтерес обумовлений високою частотністю вживання звертань у художніх творах, адже вони виконують різноманітні функції, серед яких найважливішими є привертання уваги співрозмовника, висловлення ставлення до нього, таким чином звертання виступають невід'ємним елементом етикету спілкування. Проти звертання в багатьох випадках несуть у собі певний колорит, особливості життя та культури того народу, в мові якого зустрічаються ці звертання, тому вони є складними для передачі іншою мовою.

Багато вчених займалися дослідженням особливостей перекладу звертань. Серед них Л. С. Бархударов, А. В. Федоров, В. Н. Комісаров, С. І. Павлов, С. П. Флорін, Р.П. Зорівчак та інші. Не дивлячись на те, що більшість з них все ж прийшли до спільного висновку в цьому питанні, воно все ж залишається актуальним та є одним з найбільш важливих у сучасному перекладознавстві.

Звертання – слово або сполука, що позначають особу чи персоніфіковані предмети, явище, до яких звертається мовець, привертajući увагу адресата до повідомлення, іноді надаючи предмету звернення оцінно-мотивної характеристики, експресивності; і здебільшого характеризуються граматичною незалежністю й інтонаційною та пунктуаційною відокремленістю. Як зазначає Н.І. Формановська, звертання до співрозмовника є найбільш вживаною одиницею мовлення, пов'язаною зі знаками етикету, оскільки при спілкуванні за допомогою звертання ми намагаємо людину, визначаємо її соціальний статус, роль, наше ставлення до цієї людини, а також встановлюємо мовний контакт і регулюємо соціальні взаємовідносини [5].

Такі вчені і науковці, як Ж.А. Голікова, С.І. Влахов та С.П. Флорін виділяють наступні типи звертань:

1. Значайної ввічливості, наприклад: молодой человек, девушка, сэр;
2. В залежності від суспільного та соціального становища: пане, князь, граф;
3. В залежності від родинних та інших близьких стосунків, наприклад: мама, батько, тунт;
4. Узуальні звероти: dear sir, господин N, товарищ X;
5. В залежності від емоційно-експресивного вмісту, наприклад: дружице, уважаемая, darling;

6. Вигуки, звертання до тварин: алло, гей, pussy [2; 3].

Науковці та вчені зараховують звертання до категорії реалій, зокрема Виноградов В.С. відносить їх до побутових реалій, а С.І. Влахов та С.П. Флорін до суспільно-політичних реалій. Реалії – це слова або вислови, що позначають предмети, поняття, ситуації, які не існують у практичному досвіді людей, які говорять іншою мовою. Реалії складно перекладати тому що, по-перше, в мові перекладу відсутній їх еквівалент або аналог через те, що у носіїв даної мови відсутній позначуваний реалією об'єкт, по-друге, необхідно, окрім предметного значення (семантики) реалії передати також і колорит (конотацію) реалії, тобто її національне та історичне забарвлення.

С.І. Влахов та С.П. Флорін ведуть мову про наступні особливості перекладу звертань як реалій.

1. Звертання звичайної ввічливості або перекладаються словниковим відповідником, або транскрибуються, якщо в них міститься яскравий національний колорит.

2. При перекладі звертань у залежності від суспільного та соціального стану, тобто чину, звання, професії, необхідно перш за все брати до уваги звичай, тобто як традиційно перекладаються такі слова, не забуваючи також і про епоху, соціальне середовище та стосунки персонажів, що часто призводить до використання функціонального аналогу.

3. Звертання, що виражають родинні та загалом близькі стосунки, частіше за все перекладаються словниковим відповідником, або, рідше, транскрибуються за наявності яскравого національного колориту, звертання, які не мають важливого значення, опускаються або, навпаки, вводяться в мову перекладу при необхідності.

4. Узуальні звертання перекладаються словниковим відповідником.

5. Експресивні звертання, звертання-вигуки та традиційні звертання до тварин перекладаються функціональним аналогом або опускаються [2].

А зараз розглянемо звертання на прикладі роману Ріка Ріордана «Персі Джексон та Викрадач Блискавок». Переклад здійснив В. Сімонов. У даному творі зустрічається велика кількість звертань, а саме 207, що і зумовило наш вибір цього роману для аналізу.

В даному дослідженні нами було розглянуто типи звертань за значенням та за синтаксичною структурою, а також способи перекладу звертань.

Ми послуговувалися класифікаціями С.І. Влахова, С.П. Флоріна та Ж.А. Голікової, А.Ф. Артемової [2; 3; 6].

З точки зору типів звертань за значенням у романі представлені наступні:

у залежності від емоційно-експресивного вмісту (наприклад *mate, kid*); звертання звичайної ввічливості (*ma'am, Sir*); у залежності від соціального та суспільного стану (*hero, lord, goddess, godling*); власні назви (*Grover, Gabe*); а також вигуки та звертання до тварин (*doggie, hey*).

Найчастотнішим типом звертань у даному творі виявились звертання у залежності від емоційно-експресивного вмісту, які представлені 107 прикладами (51,6 %).

З точки зору їх синтаксичної структури всі звертання у нашій вибірці діляться на поширені і непоширені. В романі переважають непоширені звертання, представлені 136 прикладами (65,8 %), у той час як поширені представлені 71 прикладом (34,2 %).

Непоширені звертання представлені наступними категоріями: загальні назви (92 випадки, наприклад *boy, lad*; 44,4 %); субстантивовані прикметники (*honey, dear*), власні назви (особові імена), іменники в множині (*guys, boys*), шийменники (*you*).

Поширені звертання представлені 71 прикладом, зокрема це такі звертання: прикметник з іменником (27 випадків, наприклад *young man, little hero*; 13 %), далі звертання типу іменник з іменником (*goat boy, Seaweed Brain*), звертання - трьох- чотирьохчленні конструкторії (*you miserable satyr, you little punk*), звертання типу займенник + іменник (*my dears, you idiot*).

В ході нашого дослідження з'ясувалося, що найчастотнішим способом перекладу виявився функціональний аналог (113 випадків; 54,5 %). Наприклад:

1. «Now, *honey*». Тут наявне звертання «*honey*», яке в багатьох випадках пов'язане з позитивною конотацією в значенні «любий», «милий», проте в даному ризі конотація слова негативна, в ньому наявні нотки погрози, поодинокості та воно передвіщає неприємності. Для перекладу було використано функціональний аналог «дорогуша», оскільки суфікс «уш» є емоційно забарвленим з негативною конотацією і слушно передає всі зазначені відтінки: «Итак, *дорогуша*...».

2. «Not a scratch on this car, *brain boy*, » he warned me as I loaded the last bag». В даному прикладі звертання «*brain boy*» має відтінок неприязні, пренебрежливості до співрозмовника, очевидно наявна негативна конотація, яка була цілком успішно перекладена функціональним аналогом «умник», оскільки це слово також містить емоційно-забарвлений суфікс, у даному випадку це суфікс «к»: «И не вздумай хоть чуть-чуть ее поцарапать, *умник*,» — предупредил он меня, когда я складывал последнюю сумку».

На другому місці за частотністю йде спосіб перекладу словниковий відповідник, що становить 62 приклади (30 %). Наприклад.

1. «Father, help me,» I prayed». В даному прикладі звертання «*father*» перекладається словниковим відповідником «отець»: «*Отец, помоги мне,* — вскричал я».

2. «He said, «Die, *human!*» В даному випадку персонаж, який є котом, звертається до персонажа, який є людиною, протиставляючи себе йому, тож перекладається також словниковим відповідником: «*Умри, животное!*» — объявил он».

Далі за частотністю розташований такий спосіб перекладу як транскрипція/транслітерація (24 приклади; 11,6 %). Наприклад.

1. «We got an initiation ceremony for newbies, *Prissy*». В цьому прикладі прізвище «*Prissy*» перекладається транслітерацією: «*У нас церемония инициации новичков, Присси,*» — ворчливо сказала Кларисса».

2. «*The trucker inside with us yelled, «What do you want, Eddie?»* В даному випадку перекладач використав спосіб транслітерації: «*Находившийся внутри шофер громко выкрикнул: - «Чтого тебе, Эдди?»*»

В ході нашого дослідження ми також додали до обраної нами класифікації способів перекладу ще один спосіб: посилення емоційного забарвлення. Він використовується в 8 прикладах (3,9 %) і загалом представляє собою додавання займенника «мой» та його варіантів, які в оригіналі речення є відсутніми. Розглянемо цей спосіб перекладу на декількох прикладах.

1. «*Yes, child*». - «*Да, дитя мое*»;

2. «*She said, «Children, it is too late to be out all alone»*». - «*Уже поздно гулять одним, дему мой, — сказала она*»;

3. «*Please, dears*», «*Auntie Em pleaded*». - «*Прошу вас, дорогие мои*», - *умоляющим тоном произнесла тетушка Эм*.

В усіх наведених вище прикладах даний спосіб використовується для того, щоб передати прихований зміст оригіналу речення. В романі головним персонажам довелося зіткнутися з негативною героїнею, яка намагалася заманити їх в пастку і всіляко задобрити їх, щоб вони втратили пильність, і доданий перекладачем займенник «*мой*» підкреслює цю удавану доброту та лестоці.

Результати нашого дослідження представлені у наступній таблиці.

Таблиця 1

Способи перекладу звертань у романі

Спосіб перекладу	Кількість прикладів	Відсотки
Функціональний аналог	113	54,5
Словниковий відповідник	62	30
Транскрипція/Транслітерація	24	11,6
Посилення емоційного забарвлення	8	3,9
Всього	207	100

Отже, найчастотнішим способом перекладу, використаним у романі, виявився функціональний аналог (113 прикладів; 54,5 %), серед непоширених звертань найбільш частотними виявилися звертання, виражені загальними назвами (92 приклади; 44,4 %), а серед поширених звертань найбільш частотними виявилися звертання типу прикметник + іменник (27 прикладів; 13 %).

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. – СПб.: Филологический факультет, М.: Академия, 2004. - 352 с.
2. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. - М.: Р. Валент, 2009. - 360 с.

3. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский: Учебное пособие. - М.: Новое знание, 2003. - 287 с.
4. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1989. – 215 с.
5. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения. — М.: 1989. — 156 с.
6. Артемова А.Ф., Леонович Е.О.. Структура английского обращения. // Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2009/V/uch_2009_V_00028.pdf
7. Riordan R. Percy Jackson and The Lightning Thief (Book 1). – New York: Hyperion Books, 2013. – 400 p.
8. Риордан Р. Перси Джексон и Похититель Молний. – М.: Эксмо, 2005. – 650 с. (Перевод В. Симонова)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
<i>Грінкевич О., Кириллова М.Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ....	4
<i>Епишева А., Матузкова Е.П.</i> ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА КАЛАМБУРА В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ (на матеріалі романов Т. Пратчетта).....	11
<i>Капустянчик А., Болдирсва А.Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ РОСІЙСЬКОЮ МООВОЮ У ТЕЛЕСЕРІАЛІ «ГРА ПРЕСТОЛІВ».....	19
<i>Карпенкова А., Яровенко Л.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРИКМЕТНИКІВ ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ (на матеріалі роману Існа Мак'юсна «Спокута»).....	25
<i>Неустросва А., Грицько О.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ КОЛЕКТИВНИХ ВІДХИЛЕНЬ ВІД ЛІТЕРАТУРНОЇ НОРМИ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ М. МІТЧЕЛЛ GONE WITH THE WIND УКРАЇНСЬКОЮ МООВОЮ.....	31
<i>Погуляй В., Матузкова О. П.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ РЕАЛІЙ В ДОКУМЕНТАЛЬНІЙ ПРОЗІ.....	38
<i>Солотіна О., Яровенко Л. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІССЛІВ РУХУ «COME» ТА «GO» З АДВЕРБІАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ (на матеріалі роману Дж. К. Ролінг «Несподівана вакансія» та його перекладів російською та українською мовами).....	45
<i>Хлівенко А., Грицько О.С.,</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ РОЗДІЛОВИХ ПИТАНЬ (на матеріалі художнього тексту).....	51
<i>Якубовська А., Єрмоменко С.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ЗВЕРТАНЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ.....	57

